مناسک همراه

گزیده‌ای از مناسک حج
سال ۱۳۹۴

گروه فقه و حقوق
پژوهشکده حج و زیارت

بسم الله الرحمن الرحیم

مناسک همراه

نویسنده:

گروه فقه و حقوق پژوهشکده حج و زیارت

ناشر چاپی:

مشعر

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

مناسک همراه

مشخصات کتاب

گزیده ای از مناسک حج

سال ۱۳۹۴

مولف : گروه فقه و حقوق پژوهشکده حج و زیارت

ناشر : مشعر

ص: ۱

اشاره

ص: ۲

ص: ۳

ص: ۴

ص: ۵

ص: ۶

ص: ۷

ص: ۸

ص: ۹

ص: ۱۰

ص: ۱۱

ص: ۱۲

ص: ۱۳

ص: ۱۴

ص: ۱۵

دیباچه

بسم الله الرحمن الرحیم

شارع مقدس برای حج که از ارکان مهم اسلام و دارای ابعاد مختلف سیاسی، عبادی، فردی و اجتماعی است، مانند دیگر آموزه های دینی احکام خاصی مقرر کرده است. این احکام که از آن به مناسک حج یاد می شود، دارای گستردگی و دقت زیادی است. تفاوت دیدگاه های مراجع عظام تقلید در این زمینه نیز اهمیت یادگیری دقیق مناسک را دو چندان می کند.

از این رو، گروه فقه و حقوق پژوهشکده حج و زیارت در راستای وظایف خود اقدام به تدوین و نشر مناسک حج مطابق با فتاوای امام خمینی و حواشی مراجع معظم تقلید نموده است، و هر ساله به جهت

ص: ۱۶

آگاهی از تغییرات فتاوای مراجع عظام مورد تجدیـد چاپ قرار می گیرد؛ ولی حجیم بودن مناسک حج از یک سو و لزوم دسترسـی سریع و آسـان به احکام مبتلابه حـج از سوی دیگر، تهیه و تـدوین خلاصه ای از مناسک را بیش از پیش ضـروری می نمود. در این راسـتا گروه فقه و حقوق بر آن شـد تا گزیده مناسک مبتلابه حج را مطابق آخرین ویرایش مناسک محشـی حج (ویرایش۱۳۹۴)، با اشاره به شـماره مسـئله، تحت عنوان «مناسک همراه» تدوین و منتشـر نموده و در اختیار روحانیون محترم کاروان های حج و عمره و حجـاج و زوار بیت الله الحرام قرار دهـد. البته در موارد بسـیار نادری که مسـئله یا فتوایی در مناسک مطرح نشـده بود، به کتب معتبر دیگر با ذکر آدرس مراجعه شده است.

در این مناسـک همراه فتـاوای ۱۴ تن از مراجع عظـام تقلیـد، آیـات عظـام: امـام خمینی، خویی، گلپایگانی، فاضل لنکرانی، تبریزی، بهجت۴، سیستانی، شبیری زنجانی، صافی گلپایگانی، مکارم

ص: ۱۷

شیرازی، سبحانی، موسوی اردبیلی، نوری همـدانی و مقام معظم رهبریـدامت برکاتهم ذکر شده است. امید است این تلاش مشـمول رضایت خداوند متعال قرار گیرد.

این اثر تحت نظـارت حجت الاسـلام والمسـلمین «منصور مظـاهری»، توسـط حجـج اسـلام «رضا عنـدلیبی، مهـدی درگاهی و حمید کمالی اردکانی» تدوین شده است. توفیقات همگان را از خداوند متعال خواستاریم.

گروه فقه و حقوق

پژوهشکده حج و زیارت

ص: ۱۸

ص: ۱۹

فصل اول: احرام

گفتار اول: میقات

مکان احرام از طرف مدینه منوّره

۱. واجب است احرام داخل مسجد شجره (بنابر احتیاط در صورت امکان در مسجد قدیم؛ آیت الله بهجت) باشد و احرام خارج از آن کفایت نمی کند؛ آیت الله خامنه ای.

۲. بنابر احتیاط واجب، داخل مسجد شجره احرام صورت گیرد؛ آیات عظام: امام خمینی، فاضل، سیستانی و نوری.

ص: ۲۰

۳. احرام در محاذی مسجد از طرف چپ یا راست کفایت می کند، هر چند احرام از داخل مسجد مستحب است؛ آیات عظام: گلپایگانی، صافی، سبحانی و مکارم. (البته بنابر احتیاط واجب از پشت مسجد قدیم احرام نبندد؛ آیت الله تبریزی).

۴. احرام در منطقه ذوالحلیفه جایز است؛ آیت الله خویی و آیت الله اردبیلی.

۵ . باید در مسجد ولو قسمت جدید نیت احرام حج یا عمره را از قلب خود بگذراند، ولی گفتن تلبیه واجب، در کلّ منطقه ذوالحلیفه کافی است؛ آیت الله زنجانی.

عبور غیرعمدی از میقات بدون احرام

طبق نظر همه مراجع در صورت امکان بازگشت به آن میقات یا میقات دیگر، باید به میقات برود.(۱)

۱- البته طبق نظر آیت الله سیستانی این حکم در مورد غیر مسجد شجره است و محرم می تواند عمداً از میقات مسجد شجره بدون احرام بگذرد و در جحفه محرم شود؛ هر چند گناه کرده است و طبق نظر آیت الله مکارم محرم می تواند از همانجا [که به یادش آمد] محرم شود.

ص: ۲۱

اما اگر بازگشت به میقات ممکن نباشد:

الف) هنوز وارد حرم نشده است:

۱. از همانجا احرام ببندد؛ آیات عظام: امام خمینی، خویی، فاضل، بهجت، زنجانی، مکارم و نوری.

۲. اگر از میقات دیگری عبور می کند، از میقات بعدی محرم شود؛ وگرنه باید به مقداری که ممکن است به طرف میقات برگردد و محرم شود؛ آیات عظام: گلپایگانی، صافی و سبحانی.

۳. احتیاط واجب این است که به مقداری که ممکن است به طرف میقات برگردد و محرم شود؛ آیات عظام: تبریزی، خامنه ای، سیستانی و اردبیلی.

ب) وارد حرم شده است:

۱. اگر به اعمال می رسد، باید از حرم خارج شود و (بنابر احتیاط واجب؛ آیت الله بهجت) به طرف میقات به مقداری که ممکن است برود وإلّا از ادنی الحل محرم شود و در صورت عدم تمکن از رفتن به ادنی الحلّ در مکه محرم شود؛ آیات عظام: گلپایگانی، صافی و سبحانی.

۲. اگر به اعمال می رسد، باید از حرم خارج شود

ص: ۲۲

و محرم گردد و الا در داخل حرم محرم شود

(و احتیاط واجب آن است که هر قدر می تواند به طرف خارج حرم برگردد و از آنجا محرم شود؛ آیت الله اردبیلی)؛ بقیه مرجع.

عبور از محاذی میقات بدون احرام

۱. بنابر احتیاط واجب جایز نیست، اگر چه میقات دیگری در پیش باشد؛ آیات عظام: امام خمینی، خویی، تبریزی، مکارم و نوری.

۲. نباید بدون احرام از محاذی گذر کند؛ آیات عظام: گلپایگانی، صافی و سبحانی. (البته اگر به هیچ یک از میقات ها عبورش نیفتد؛ آیت الله خامنه ای)

۳. در صورتی که میقات یا محاذی میقاتی در پیش داشته باشد، بعید نیست که گذشتن جایز باشد؛ آیت الله فاضل و آیت الله سیستانی.

۴. گذشتن از محاذی دور مانعی ندارد، اما برای ورود به مکه یا حرم باید احرام ببندد؛ آیت الله زنجانی.

۵. عبور از محاذات میقات غیر از محاذی مسجد

ص: ۲۳

شجره بدون احرام، مانعی ندارد مشروط بر آنکه بخواهد به میقات دیگری برود؛ آیت الله اردبیلی.

۶. اهل مدینه می توانند برای احرام از ذوالحلیفه بگذرند و در جحفه محرم شوند؛ آیت الله بهجت.

کسی که بدون احرام از میقات گذشته با امکان بازگشت به میقات

الف) چنانچه میقات دیگری در پیش ندارد، طبق نظر همه مراجع باید جهت احرام به میقات برگردد.

ب) چنانچه میقات دیگری در پیش دارد:

۱. در صورت امکان باید به میقات برگردد؛ آیات عظام: خویی، گلپایگانی، تبریزی، بهجت، خامنه ای، زنجانی، صافی و سبحانی. (مگر آنکه بدون عذر از ذوالحلیفه گذشته و به جحفه رسیده که احرام از آن کافی است و لازم نیست برگردد، هر چند گنهکار است؛ آیت الله سیستانی)

۲. بنابر احتیاط واجب به میقات قبلی برگردد؛ آیات عظام: امام خمینی، فاضل و نوری.

۳. بنابر احتیاط مستحب به میقات قبلی برگردد؛

ص: ۲۴

آیت الله مکارم و آیت الله اردبیلی.

راهکار های احرام بانوان معذور در میقات شجره

راهکار اول: در صورت امکان در حال عبور از مسجد محرم شوند؛ یعنی از یک در وارد و از در دیگر خارج شوند و در حال حرکت تلبیه را بگویند؛ همه مراجع.

راهکار دوم: با نذر در مدینه یا قبل از رسیدن به میقات محرم شوند؛ همه مراجع.(۱)

راهکار سوم: احرام از نزدیک یا محاذی مسجد، اگر نتواند تا وقت پاک شدن صبر کند.

۱. بنابر احتیاط نزدیک مسجد محرم شوند و در جحفه یا محاذی آن تجدید احرام کنند؛ امام خمینی.

۲. در محاذی مسجد محرم شوند و بنابر احتیاط در جحفه یا محاذی آن تجدید احرام کنند؛ آیت الله بهجت.

۱- . البته آیت الله زنجانی نذر را مجوّز احرام در غیر میقات نمی دانند.

ص: ۲۵

۳. باید از جحفه یا محاذی آن محرم شوند؛ آیت الله خامنه ای.

۴. احرام از نزدیک مسجد شجره کفایت می کند؛ بقیه مراجع.

احرام با نذر

۱. احرام با نذر جایز است، مگر آنکه بداند مستلزم ارتکاب حرام می شود مانند استظلال که انعقاد نذر، مورد اشکال است؛ آیت الله سیستانی. بله، اگر بداند برای احرام عمره تمتع نمی تواند به یکی از مواقیت معروفه برود، نذر اشکال ندارد؛ ولی احتیاط آن است که در ادنی الحل، تجدید احرام کند؛ آیت الله فاضل.

۲. اگر از یکی از مواقیت پنج گانه، یا از نزدیکی های آن می گذرند، نمی توانند حتی با نذر از غیر مواقیت محرم شوند، و اگر از آنجا نمی گذرند، قبل از حرم هرکجا محرم شوند، کافی است و نیازی به نذر نیست؛ آیت الله زنجانی.

۳. اگر نذر کند از محلی که پیش از میقات است

ص: ۲۶

احرام ببندد، جایز است و باید از همان جا محرم شود؛ بقیه مراجع.

اذن شوهر در نذر احرام بانوان

۱. نذر زن، باید با اذن شوهر باشد؛ آیات عظام: امام خمینی،گلپایگانی، صافی و نوری. ولی اجازه در سفر کفایت از اذن در نذر می کند؛ آیت الله فاضل.

۲. اگر شوهر حضور دارد، باید بنابر احتیاط واجب، نذر زن با اجازه او باشد؛ آیت الله خامنه ای.

۳. اگر نذر زن، مزاحم حق شوهر نباشد، اجازه لازم نیست؛ بقیه مراجع.

محل احرام حج

۱. محل احرام حج، بنابر احتیاط واجب، مکه قدیم است؛ آیات عظام: خویی، تبریزی، بهجت و صافی.

۲. محل احرام حج، شهر مکه است هرجا باشد... گرچه در محله های تازه ساز؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، فاضل، خامنه ای، زنجانی و نوری. ولی در مناطقی که جزو حرم نیست، احرام بنابر احتیاط

ص: ۲۷

واجب (بنابر فتوا؛ آیت الله سیستانی) جایز نیست؛ آیات عظام: مکارم، سبحانی و اردبیلی.

گفتار دوم: نیت احرام

عمره تبرعی به نیت چند نفر

طبق نظر همه مراجع عمره مفرده به نیت خود و نیابت تبرّعی دیگران صحیح است و در اعمال آن باید نیت همه بشود و لو اجمالاً.

قصد ترک محرّمات در حال محرم شدن

۱. لازم نیست، ولی با قصد انجام محرماتی که عمره یا حج را باطل می کند، احرام باطل بلکه غیر ممکن است؛ آیات عظام: امام خمینی، خویی، فاضل، خامنه ای، سبحانی، اردبیلی و نوری.

۲. اگر مکلف قصد داشته باشد در حین احرام عمره مفرده قبل از فارغ شدن از سعی با همسر خود نزدیکی کند یا در این کار تردید داشته باشد

ص: ۲۸

احرامش باطل است؛ آیت الله سیستانی و آیت الله زنجانی.

۳. قصد ترک(۱)جمیع محرّمات لازم است؛ آیات عظام: گلپایگانی، بهجت، صافی و مکارم.

۴. عزم بر ترک محرّمات احرام، از اول تا آخر احرام لازم نیست؛ آیت الله تبریزی.

گفتار سوم: تلبیه

ذکر واجب تلبیه

۱. اکتفا به ذکر «لَبَّیْکَ، اللّهُمَّ لَبَّیْکَ، لَبَّیْکَ لا شَرِیکَ لَکَ لَبَّیْکَ» جایز است؛ آیات عظام: امام خمینی، خویی، فاضل، تبریزی، خامنه ای، سیستانی و نوری.

۲. بنابر احتیاط (بنابر فتوا؛ آیت الله زنجانی) «انّ الحمد والنعمه لک والملک لا ـ شریک لک» به آن ضمیمه شود؛ آیات عظام: بهجت، گلپایگانی، سبحانی، صافی، اردبیلی و مکارم.

وقف به حرکت و وصل به سکون درتلبیه

۱- . این قصد برای کسی که قصد انجام محرّمات را ندارد، به صورت ارتکازی و ضمنی در نیّت احرام وی وجود دارد.

ص: ۲۹

تلبیه (س۱۴۰۵)

۱. احتیاط واجب در مراعات است؛ آیت الله نوری.

۲. اگر در نزد اهل لسان صحیح باشد اشکال ندارد؛ آیت الله خامنه ای.

۳. اشکال ندارد. بقیه مراجع.

زمان قطع تلبیه

الف) در عمره مفرده:

 برای کسی که از بیرون حرم می آید:

۱. هنگام ورود به حرم تلبیه را قطع کند؛ آیات عظام: خویی، تبریزی، بهجت، خامنه ای، مکارم و سبحانی.

۲. بنابر احتیاط هنگام ورود به حرم تلبیه را قطع کند؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، سیستانی و صافی.

۳. مستحب است تا ورود به حرم تلبیه را تکرار نماید؛ آیت الله زنجانی.

 برای کسی که برای احرام از مکه خارج شده است:

۱. هنگام مشاهده کعبه تلبیه را قطع کند؛ آیات عظام: خویی، تبریزی، بهجت، خامنه ای، مکارم و سبحانی.

۲. بنابر احتیاط هنگام مشاهده کعبه (موضع

ص: ۳۰

خانه های مکه؛ آیت الله سیستانی) تلبیه را قطع کند؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی و صافی.

۳. تکرار تلبیه تا زمانی مستحب است که به جایی برسد که بتواند مسجدالحرام را ببیند؛ آیت الله زنجانی.

ب) در عمره تمتع:

۱. وقتی خانه های مکه پیدا شد، تلبیه را قطع کند؛ آیات عظام: خویی، تبریزی، فاضل، خامنه ای و مکارم.

۲. بنابر احتیاط واجب وقتی خانه های مکه پیدا شد، تلبیه را قطع کند؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، بهجت، سیستانی، صافی، اردبیلی و نوری.

۳. تکرار تلبیه تا دیدن خانه های مکه مستحب است و بعد از آن استحبابی ندارد؛ آیت الله زنجانی (و واجب است قطع کند؛ آیت الله سبحانی).

نکته: مراد از خانه های مکه:

۱. محدوده مکه زمان پیامبر اکرم۹ است؛ آیت الله زنجانی.

۲. خانه های قدیمی مکه است؛ آیات عظام: خویی، تبریزی، بهجت، سیستانی و سبحانی.

۳. خانه هایی که در زمان انجام عمره جزو مکه

ص: ۳۱

باشد، (بنابر احتیاط؛ آیت الله اردبیلی) هر چند مکه بزرگ شود؛ بقیه مراجع.

ج) در حج تمتع:

۱. تا ظهر روز عرفه مستحب است و بعد از آن مستحب نیست؛ آیت الله زنجانی.

۲. باید تا ظهر روز عرفه بیشتر تلبیه نگوید؛ آیات عظام: خویی، تبریزی، فاضل، بهجت، خامنه ای، مکارم و سبحانی.

۳. بنابر احتیاط واجب تا ظهر روز عرفه بیشتر تلبیه نگوید؛ بقیه مراجع.

گفتار چهارم: مسائل متفرقه احرام

فاصله عمره تمتع با عمره مفرده بعد از انجام حج

۱. بنابر احتیاط، در کمتر از یک ماه، به قصد رجاء به جا آورده شود؛ امام خمینی.

۲. فاصله معیّن شرط نیست؛ آیات عظام: خویی، گلپایگانی، فاضل، بهجت، خامنه ای، سبحانی، اردبیلی و

ص: ۳۲

نوری. (ولی انجام عمره مفرده در ایام تشریق مشروع نیست؛ آیت الله زنجانی).

۳. در اعتبار فاصله بین عمره تمتع و عمره مفرده، اشکال است و احتیاط نباید ترک شود؛

آیت الله سیستانی. (البته اگر به نیت یک شخص باشد؛ آیت الله تبریزی).

۴. در یک ماه قمری اشکال دارد و به قصد رجاء آورده شود؛ آیت الله مکارم.

۵. اگر هر دو را برای خود انجام می دهد، در عمره مفرده قصد رجاء نماید؛ آیت الله صافی.

نکته: طبق نظر همه مراجع(۱) انجام عمره مفرده بین عمره تمتّع و حج (یا به نحو فتوا و یا به نحو احتیاط واجب) جایز نیست.

فاصله بین دو عمره مفرده

۱. بنابر احتیاط در کمتر از یک ماه، به قصد رجا آورده شود؛ امام خمینی.

۱- البته به نظر آیت الله بهجت محتمل است انجام عمره مفرده اشکال نداشته باشد.

ص: ۳۳

۲. فاصله معینی بین دو عمره مفرده شرط نیست؛ آیات عظام: گلپایگانی، بهجت، زنجانی، سبحانی و نوری.

۳. فاصله یک ماه شرط نیست، ولی در هر ماه قمری می توان تنها یک عمره انجام داد؛ آیات عظام: خویی، فاضل، تبریزی، سیستانی، صافی، مکارم و اردبیلی.

۴. بین دو عمره وجود فاصله معین شرط نیست، ولی بنابر احتیاط در هر ماه فقط یك عمره برای خود می تواند به جا آورد. و اگر دو عمره برای افراد دیگر انجام دهد یا یک عمره برای خود و یک عمره هم برای دیگری، فاصله مذکور شرط نیست؛ آیت الله خامنه ای.

تغییر ماه و احرام جدید

اگر احرام در آخر یک ماه و اعمال در ماه بعدی انجام شود، ملاک فاصله با احرام بعدی کدام است؟

۱. ملاک ماهی است که در آن محرم شده است؛ آیات عظام: گلپایگانی، تبریزی، سیستانی، صافی و سبحانی.

۲. ملاک ماهی است که در آن عمره را انجام داده است؛ آیات عظام: خویی، فاضل و مکارم.

۳. در خصوص ماه رجب بنابر احتیاط ملاک

ص: ۳۴

ماهی است که در آن محرم شده است؛ و در بقیه ماه ها ملاک، ماه انجام اعمال است؛ آیت الله خامنه ای.

۴. اگر از احرام عمره مفرده سی روز نگذشته، لازم نیست احرام ببندد؛ آیت الله زنجانی.

خروج از مکه بعد از عمره مفرده و حکم احرام برای ورود به مکه

۱. اگر به جده می روند، تا سی روز فاصله نشده لازم نیست محرم شوند، ولی اگر به مدینه می روند و از آنجا به مکه برمی گردند، باید در مسجد شجره محرم شوند برای عمره مفرده دیگر و اگر با عمره مفرده اول یک ماه فاصله نشده، عمره دوم را رجاءً بجا آورند؛ امام خمینی.

۲. اگر سی روز از احرام قبلی آنان نگذشته باشد، تجدید احرام لازم نیست؛ آیت الله زنجانی.

۳. اگر از احرام قبلی سی روز گذشته، باید محرم شود و اگر فاصله کمتر از سی روز بوده و در غیر آن ماهی است که احرام بسته، احتیاط واجب آن است که محرم شود؛ آیت الله گلپایگانی.

ص: ۳۵

۴. اگر در همان ماه قمری که محرم شده وارد شود، تجدید احرام لازم نیست؛ بقیه مراجع.

خروج از مکه بعد از عمره تمتّع و حکم احرام با گذشتن از میقات

۱ . اگر در همان ماه هلالی که برای عمره تمتع احرام بسته برگردد، نیاز به احرام جدید نیست و اگر در ماه دیگر برگردد، باید بار دیگر محرم به عمره تمتع بشود؛ آیات عظام: فاضل، تبریزی، خامنه ای، مکارم و سبحانی.

۲. چنانچه بدون عذر از مکه خارج شده عمره تمتعش باطل می شود و در مورد گذشتن از میقات، چنانچه از احرام قبلی او سی روز نگذشته، می تواند بدون احرام از میقات بگذرد؛ آیت الله زنجانی.

۳. اگر در همان ماه برگردد احرام لازم نیست و اگر در ماهِ بعد باشد، پس اگر دوباره نخواهد خارج شود تا زمان حج باید به قصد عمره تمتع محرم شود و اگر دوباره قصد خروج و بازگشت در ماه بعد دارد، باید به قصد عمره مفرده محرم شود؛

ص: ۳۶

آیت الله سیستانی.

۴. اگر در همان ماهی که محرم به عمره تمتع شده و عمره را انجام داده، از مکه بیرون رفته و در همان ماه برگشته، احرام لازم نیست و اگر یک ماه فاصله شده، باید مجدّداً جهت عمره تمتع محرم شود و عمره اوّلی مفرده می شود، و اگر یک ماه فاصله نشده ولی در غیر ماهی که محرم به عمره تمتع شده بوده دوباره به مکه وارد می شود، احتیاطاً جهت عمره تمتع دوباره محرم شود؛ آیت الله صافی.

۵. احتیاط واجب آن است که از میقات بدون احرام بگذرد و برای دخول مکه احرام ببندد و برای حج خود نیز از مکه محرم شود و هر دو احرام را به قصد قربت مطلقه انجام دهد؛ آیت الله نوری.

گفتار پنجم: محرمات احرام

وصل کردن حوله احرام با سنجاق و سوزن

۱. جایز است؛ آیات عظام: امام خمینی، فاضل، مکارم و نوری. (مشروط به اینکه از عنوان ازار و رداء

ص: ۳۷

خارج نشود؛ آیت الله خامنه ای).

۲. اگر به صورت یقه پیراهن در بیاید، جایز نیست؛ آیت الله گلپایگانی و آیت الله صافی.

۳. بنابر احتیاط واجب جایز نیست؛ آیات عظام: خویی، تبریزی، بهجت، سیستانی، سبحانی و اردبیلی.

۴. از اموری همچون گره زدن و بستن لبه های جامه احرام مردان با هر وسیله تا لزوم نداشته باشد اجتناب شود؛ آیت الله زنجانی.

توجه: طبق نظر مراجع عظام گره زدن لنگ به گردن، بنا بر فتوا یا احتیاط، جایز نیست.

استفاده از کمربند دوخته برای مردان

۱. جایز است؛ آیات عظام: فاضل، تبریزی، خامنه ای، سیستانی و اردبیلی.

۲. بنابر احتیاط جایز نیست؛ آیات عظام: امام خمینی، خویی، بهجت، مکارم و نوری.

۳. جایز نیست، مگر در صورت لزوم؛ آیت الله زنجانی.

۴. استفاده از همیان و کمربندی که برای حفظ پول به کمر می بندند جایز است؛ آیت الله گلپایگانی و

ص: ۳۸

آیت الله صافی.

۵. در صورتی که کمربند پهن نباشد و پوشش حساب نشود، اشکال ندارد؛ آیت الله سبحانی.

پوشیدن دمپایی دوخته برای مردان

۱. بنابر احتیاط جایز نیست؛ آیات عظام: امام خمینی، بهجت و نوری.

۲. اگر تمام روی پا پوشیده نشود (و لباس هم صدق نکند؛ آیت الله خامنه ای) جایز است؛ بقیه مراجع.

بند دوخته ساعت مچی

۱. اشکال ندارد؛ آیات عظام: فاضل، تبریزی، خامنه ای، زنجانی، سیستانی و مکارم.

۲. اگر لباس صدق نکند اشکال ندارد؛ آیت الله خامنه ای.

۳. بنابر احتیاط از ساعتی که بند دوخته دارد اجتناب کند؛ آیات عظام: امام خمینی، خویی، گلپایگانی، بهجت، صافی، سبحانی، اردبیلی و نوری.

ص: ۳۹

استظلال در شب

۱. جـایز نیست، مگر در حـال ضـرورت و در صورت علم و عمـد کفـاره دارد، هر چنـد لزوم کفـاره در شب هـای غیر بـارانی و بین الطلوعین بنابر احتیاط است؛ آیت الله زنجانی.

۲. تنها در صورت باران (و یا باد شدید؛ آیت الله سبحانی) جایز نیست؛ آیت الله مکارم.

۳. بنـابر احتیـاط واجب (در شب بـارانی؛ آیت الله سیسـتانی در شب های بارانی و سـرد به خاطر تحفظ از سـرما؛ آیت الله خامنه ای) جایز نیست؛ آیت الله تبریزی.

۴. چنانچه موجب تحفظ از باران، گرما و سرما (و باد و مانند آن؛ آیت الله خویی) نباشد جایز است؛ آیت الله اردبیلی.

۵. جایز است؛ بقیه مراجع.

استظلال از تنعیم تا مسجد الحرام

۱. مانعی ندارد؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، فاضل، مکارم، صافی و نوری.

ص: ۴۰

۲. بنابر احتیاط واجب جایز نیست؛ آیات عظام: تبریزی، بهجت، خامنه ای، سیستانی و اردبیلی.

۳. بنابر احتیاط واجب تا دخول مکه متیقن سابق استظلال نکند؛ آیت الله خویی.

۴. تنها در صورت مشقت شدید یا اختیاری نبودن آن برای محرم جایز است؛ آیت الله زنجانی.

۵. استظلال در روز جایز نیست و در شب هم در صورت باد شدید یا باران جایز نیست؛ آیت الله سبحانی.

کفاره استظلال حتی در حال ضرورت و اضطرار

کفاره استظلال یک گوسفند است؛ بنابر فتوای همه مراجع مگر امام خمینی که بنابر احتیاط واجب است.

استظلال با سایه متحرک در مسیر حرکت بعد از منزل نمودن

۱ . جایز نیست؛ آیت الله زنجانی.

۲ . احتیاط واجب در ترک استظلال است؛ آیات عظام: تبریزی، بهجت، خامنه ای، سیستانی، سبحانی و اردبیلی.

۳ . جایز است؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی،

ص: ۴۱

فاضل، صافی، مکارم و نوری.

۴. بنابر احتیاط در قسمت جدید شهر مکه ترک استظلال کند؛ آیت الله خویی.

نشان دادن زیورآلات معمول به مرد توسط زن محرم

۱. نباید به مرد و حتی شوهر خود نشان دهد، ولی جلوگیری از دیده شدن آنها توسط شوهر لازم نیست؛ آیت الله سبحانی.

۲. بنابر احتیاط مستحب برای شوهر و دیگر محارم ظاهر نسازد؛ آیت الله سیستانی.

۳. نباید به مرد و حتی شوهر خود نشان دهد؛ بقیه مراجع.

استفاده ماسک توسط بانوان

(م ۴۲۹ومناسک چ۱۴۲۹ق، م۵۱۲)

۱. جایز است؛ آیت الله خامنه ای و آیت الله مکارم.

۲. بنابر احتیاط واجب مطلقاً جایز نیست؛ آیت الله سیستانی.

۳. در حال ضرورت مانعی ندارد، ولی به

ص: ۴۲

هر حال کفاره دارد؛ آیت الله صافی.

۴. در حال ضرورت مانعی ندارد و کفاره هم ندارد؛ آیت الله فاضل.

۵. اگر مثل نخ باشد، مانعی ندارد و اگر زنان مضطر به این عمل باشند اشکال ندارد؛ آیت الله تبریزی.

۶. جایز نیست؛ آیت الله نوری.

پوشیدن دستکش برای بانوان

پوشیدن دستکش برای بانوان طبق نظر همه مراجع به فتوا یا به احتیاط جایز نیست.

ص: ۴۳

نگاه در آینه

 برای زینت: جایز نیست؛ همه مراجع.

 بدون قصد زینت مانند نگاه راننده در آینه:

۱. جایز نیست؛ آیت الله گلپایگانی و آیت الله صافی.

۲. احتیاط در ترک است؛ آیات عظام: امام خمینی، فاضل و نوری.

۳. جایز است؛ بقیه مراجع.

کفاره چرب کردن بدن در فرض اضطرار

طبق نظر همه مراجع چرب کردن بدن در فرض اضطرار مانعی ندارد، ولی در مورد کفاره آن اختلاف است:

۱. مطلقاً کفاره ندارد؛ آیات عظام: خویی، فاضل

و خامنه ای.

۲. مطلقاً (بنابر احتیاط؛ آیت الله تبریزی) کفاره دارد؛ آیت الله زنجانی.

۳. در فرض معطر بودن کفاره دارد؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، صافی، سبحانی و نوری. (و بنابر احتیاط غیر معطر نیز کفاره دارد؛ آیت الله مکارم).

۴. بنابر احتیاط واجب در فرض معطر بودن کفاره دارد؛ آیات عظام: بهجت، سیستانی و اردبیلی.

خوردن و بوییدن میوه های خوش بو

طبق نظر همه مراجع خوردن این میوه ها جایز است.

اما بوییدن:

۱. جایز نیست؛ آیت الله زنجانی.

ص: ۴۴

۲. بنابر احتیاط واجب جایز نیست؛ آیات عظام: خویی، خامنه ای، سیستانی و اردبیلی.

۳. جایز است؛ بقیه مراجع.

ص: ۴۵

ص: ۴۶

فصل دوم: طواف

گفتار اول: محدوده طواف

حد مطاف

۱. رعایت فاصله بین کعبه تا مقام ابراهیم واجب است، مگر آنکه ضرورت اقتضا کند؛ یعنی نتواند در این حد طواف کند و زمانی که خلوت باشد را نیز پیدا نکند، که در این صورت با رعایت الأقرب فالأقرب طواف خارج از مطاف جایز است؛ امام خمینی و آیت الله سبحانی.

۲. در صورت امکان بنابر احتیاط طواف باید در محدوده مذکور باشد، ولی در موارد ازدحام، طواف در خارج از این محدوده نیز کافی است؛ آیت الله تبریزی.

ص: ۴۷

۳. چنانچه ضرورت عرفی اقتضا کند انجام طواف در خارج از این محدوده با رعایت الاقرب فالاقرب مانعی ندارد؛ آیت الله فاضل.

۴. رعایت فاصله مذکور لازم است و کسی که نمی تواند در این محدوده طواف کند و یا ازدحام جمعیت است، نایب می گیرد و اگر از آن هم معذور است، می تواند در فاصله دورتر طواف کند و رعایت الأقرب فالأقرب لازم نیست، البته در ایام شلوغ مثل حج و رمضان که مشقت نوعیه دارد استثناء است؛ آیت الله زنجانی.

۵. برای کسانی که نتوانند در محدوده مذکور طواف کنند و یا طواف برای آنها مشقت داشته باشد، با تحری اوقات خلوت نسبی طواف در خارج از محدوده جایز است؛ آیت الله بهجت.

۶. مطاف حد خاصی ندارد، الاّ اینکه باید به صف طواف کننده گان متصل باشد؛ آیات عظام: گلپایگانی، صافی و اردبیلی.

ص: ۴۸

۷. طواف حد خاصی ندارد و از خلف مقام نیز جایز است؛ آیات عظام: خویی، خامنه ای، مکارم، سیستانی و نوری.

طواف و نماز از طبقه اول سازه فلزی

در طبقه اول سازه فلزی هم اکنون از رکن حجرالاسود تا رکن عراقی حائلی وجود دارد؛ حکم طواف و نماز با این فرض:

الف) حکم طواف:

۱. اشکال ندارد؛ آیات عظام: خامنه ای، سیستانی، مکارم و نوری. (و به شرط اتصال به طواف کنندگان در تمام دورها؛ آیت الله اردبیلی)

۲. حائل مذکور مشکلی ایجاد نمی کند، ولی از آنجایی که سازه مذکور خارج از محدوده طواف بین مقام و کعبه است مجزی نیست؛ مگر در حال ضرورت و ایام شلوغ سال؛ آیت الله زنجانی و آیت الله سبحانی.

۳. صدق طواف از طبقه اول با وجود حائل مشکل است و لذا معذورین که مجاز از طواف در طبقه اول هستند احتیاط به جمع بین طواف و نایب

ص: ۴۹

گرفتن را ترک نکنند؛ آیت الله صافی.

ب) حکم نماز:

۱. نماز صحیح است، البته به شرط آنکه در صورت امکان بر «مایصح السجود علیه» سجده کند؛ آیات عظام: سیستانی، مکارم، اردبیلی و نوری.

۲. در صورت امکان نماز در صحن مسجد الحرام، خلف مقام خوانده شود؛ آیت الله خامنه ای.

۳. چنانچه بتوان سجده خود را بر «مایصح السجود علیه» در همان طبقه اول سازه پشت مقام به جا آورد، مانعی ندارد والا باید نماز را در پایین خواند؛ آیت الله سبحانی.

۴. نماز طواف بر روی سازه صحیح نیست، حتی اگر سجده بر «مایصح علیه السجود» باشد؛ آیت الله زنجانی و آیت الله صافی.

طواف از طبقه دوم مسجدالحرام و طبقه دوم سازه جدید

تذکر: با توجه به نامه سازمان جغرافیا (۱۷۴۴۷۵) طبقه دوم مسجد و طبقه دوم سازه فلزی از دیوار کعبه حدود نیم متر بالاتر است و طواف در حال اختیار بر

ص: ۵۰

روی آن صحیح نیست؛ مگر بنابر نظر آیت الله اردبیلی؛ بنابراین در صورت عدم تمکن از طواف از سطح مسجدالحرام اقوال ذیل مطرح می شود:

۱. اشکال ندارد؛ آیت الله مکارم و آیت الله اردبیلی.

۲. صحیح نیست و اگر نتواند در مطاف طواف کند باید نایب بگیرد که در پائین از طرف او طواف کند؛ آیات عظام: زنجانی، سیستانی، صافی و نوری.

۳. بنابر احتیاط واجب هم نایب بگیرد که از پایین طواف کند و هم خودش از طبقه فوقانی طواف کند؛ آیات عظام: فاضل، تبریزی و خامنه ای.

۴. باید برای طواف در پایین نایب بگیرد و علاوه بر نایب، خود نیز نماز طواف را در پایین و اگر مشقت دارد، در بالا به گونه ای که پشت مقام قرار گیرد بخواند؛ آیت الله سبحانی.

گذاردن دست روی دیواره حِجر اسماعیل در حال طواف

۱. جایز نیست؛ آیت الله نوری.

۲. بنابر احتیاط جایز نیست؛ آیات عظام: گلپایگانی، فاضل، بهجت، سبحانی و صافی.

ص: ۵۱

۳. جایز است؛ بقیه مراجع.

گذاردن دست به کعبه هنگام حرکت در حال طواف

۱. جایز است؛ آیات عظام: امام خمینی، خویی، تبریزی، خامنه ای، زنجانی، سیستانی، مکارم و اردبیلی.

۲. بنابر احتیاط جایز نیست؛ آیات عظام: گلپایگانی، فاضل، بهجت، سبحانی، صافی و نوری.

گفتار دوم: طهارت از حدث در طواف

رخ دادن حدث در حال طواف و نحوه تدارک

الف) اگر حدث قبل از نصف (۵/۳ دور) باشد:

۱. در حدث اکبر اعاده و در حدث اصغر بنابر احتیاط واجب تکمیل و اعاده کند؛ امام خمینی و آیت الله نوری.

۲. بعد از طهارت، طواف را اعاده کند؛ بقیه مراجع.

ب) اگر حدث بعد از نصف (۵/۳ دور) و قبل از اتمام دور چهارم باشد:

ص: ۵۲

۱. بعد از طهارت، طواف را تکمیل و اعاده می کند؛ آیت الله فاضل (بنابر احتیاط واجب؛ آیات عظام: خویی، گلپایگانی و صافی)

۲. حکم قبل از نصف را دارد؛ آیات عظام: امام خمینی، سیستانی، اردبیلی و نوری.

۳. حکم بعد از اتمام شوط چهارم را دارد؛ آیات عظام: تبریزی، بهجت، خامنه ای، مکارم و سبحانی.

۴. اگر حدث بدون اختیار باشد، بعد از طهارت، طواف را تکمیل کرده و اعاده نماید و اگر با اختیار باشد باطل است؛ آیت الله زنجانی.

ج) اگر حدث بعد از اتمام دور چهارم باشد:

۱. بعد از طهارت، طواف را تکمیل می کند؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، مکارم، صافی و نوری.

۲. بنابر احتیاط واجب آن را تکمیل کرده، سپس اعاده نماید؛ آیت الله تبریزی.

۳. اگر حدث بدون اختیار باشد، بعد از طهارت، طواف را تکمیل می کند و اگر با اختیار باشد باطل است؛ آیت الله زنجانی.

۴. اگر حدث بدون اختیار باشد، بعد از طهارت،

ص: ۵۳

طواف را تکمیل می کند و اگر با اختیار باشد احتیاطاً اتمام و اعاده می کند؛ آیات عظام: خویی، بهجت، سیستانی، و اردبیلی.

۵. با بقای موالات تکمیل می کند و با زوال آن، احتیاطاً تکمیل و اعاده می کند؛ آیت الله خامنه ای.

نکته: بنابر نظر مراجع عظام(۱)در مواردی که طواف تکمیل و اعاده لازم دارد، می تواند یک طواف به نیّت اعم از اتمام و اعاده انجام دهد.

شک در وضو یا غسل بعد از اتمام طواف

۱. اگر بعد از حدث اصغر شک کند که غسل کرده یا نه، باید غسل کرده و طواف را اعاده نماید و برای اعمال آتیه وضو بگیرد؛ آیات عظام: خویی، تبریزی و اردبیلی.

۲. اگر احتمال دهد هنگام طواف متوجه طهارت خود بوده به شک خود اعتنا نکند؛ آیت الله زنجانی.

۱- . البته طبق نظر آیت الله سیستانی این حکم بعد از رکن عراقی بنابر فتوا و قبل از آن بنابر احتیاط واجب است.

ص: ۵۴

۳. اگر سابقه او از جهت تقدم طهارت و حدث قبل از شروع به طواف روشن نباشد به شک خود اعتنا نکند ولی باید برای اعمال بعد طهارت لازم را تحصیل نماید؛ آیت الله سبحانی.

۴. طواف او صحیح است، ولی باید برای نماز طواف وضو بگیرد؛ بقیه مراجع.

انکشاف بطلان وضو در عمره تمتّع بعد از تقصیر

۱. اعاده طواف و نماز آن کافی است؛ آیات عظام: امام خمینی، فاضل، خامنه ای، مکارم و نوری.

۲. علاوه بر اعاده طواف و نماز آن، اعاده سعی و تقصیر نیز (بنابر احتیاط؛ آیات عظام: تبریزی، بهجت و اردبیلی) لازم است؛ آیات عظام: خویی، گلپایگانی، زنجانی، سبحانی و صافی.

۳. اگر قبل از گذشتن وقت یادش آمد باید آن را جبران کند و بعد از آن سعی و تقصیر را نیز اعاده کند و اگر بعد از گذشتن وقت تدارک متوجّه شود، در صورت سهو و نسیان، اعاده طواف کافی است و در صورت جهل حجّش باطل است و به احتیاط

ص: ۵۵

واجب باید یک شتر قربانی بدهد؛ آیت الله سیستانی.

انکشاف بطلان وضو بعد از اتمام حج

۱. با تدارک طواف ها و نماز، حج او صحیح است؛ آیات عظام: امام خمینی، فاضل، خامنه ای، مکارم و نوری.

۲. با تدارک طواف ها و نماز و سعی، حج او صحیح است و اگر از مکه خارج شده و بازگشتن حرجی است، نایب بگیرد و علاوه بر نایب خودش هر کجا که هست نماز طواف را بخواند. ولی چنانچه بعد از ذی حجه متوجه بطلان وضوی خود در طواف حج شد، وظیفه او عمره مفرده است و چنانچه خود نمی تواند، باید نایب بگیرد و سال بعد حج واجب خود را به جا آورد؛ آیت الله سبحانی.

۳. با تدارک طواف ها و نماز، حج او صحیح است؛ ولی در فرض جهل به حکم حج او باطل است و بنابر احتیاط واجب باید یک شتر کفاره بدهد و از احرام خارج شده است؛ آیت الله سیستانی و آیت الله اردبیلی (بنابر احتیاط واجب سعی را هم اعاده

ص: ۵۶

کند و بنابر احتیاط یک عمره مفرده نیز جهت خروج از احرام انجام دهد؛ آیت الله اردبیلی).

۴. واجب است نایب بگیرد و احتیاط این است نایب بعد از طواف، سعی را نیز اعاده کند؛ آیت الله بهجت.

۵. اگر بعد از مراجعت به وطن متوجه شده، اعاده طواف و نماز آن کافی است؛ آیت الله زنجانی.

۶. طواف باطل است و احرام باقی است و اگر در ذی حجه در مکه متوجه شود، طواف ها و نماز آن ها و سعی را انجام داده و عمره مفرده نیز به جا آورد و در سال بعد حج واجب را به جا آورد و اگر بعد از ذی حجه متوجه شود، عمره مفرده را انجام دهد و چنانچه در خارج از میقات باشد لازم است دوباره محرم شود رجاءً و اعمال عمره مفرده را با طواف نساء انجام دهد تا مُحلّ شود و در سال بعد حج واجب خود را به جا آورد؛ آیت الله گلپایگانی و آیت الله صافی.

۷. حجّ تمتع او باطل است و بنابر احتیاط طواف و سعی را به قصد عمره مفرده به جا آورده و تقصیر یا حلق نموده، طواف نساء را انجام داده از احرام

ص: ۵۷

خارج می شود و سال آینده حجّ تمتع را به جا آورد؛ آیت الله تبریزی.

۸. اگر زمان تـدارک گذشـته حج و احرام او باطل است و اگر زمان تدارک باقی باشد مانند اینکه طواف حج باطل بوده و هنوز ماه ذی حجه تمام نشـده، طواف و اعمال مترتبه را اعاده کنـد و اگر متمکن از مباشـرت نیست برای آن اعمال نایب بگیرد و نبایـد اعاده غیر از طواف نساء از ماه ذی حجه بگذرد؛ آیت الله خویی.

وظیفه مسلوس و مبطون نسبت به طواف و نماز آن

طبق نظر همه مراجع اگر مسـلوس و مبطون وقتی دارنـد که در آن وقت می تواننـد نماز و طواف را با طهارت انجام دهنـد، بایـد آن وقت را انتخاب نمایند.

اما اگر تنها مقـداری از طواف و نماز را می تواننـد بـدون حدث انجام دهند، نظرات مراجع عظام در مسـلوس و مبطون به شـرح ذیل است:

وظیفه مسلوس

ص: ۵۸

۱. برای طواف و نماز یک وضو کافی است، مادامی که خروج بول به شکل متعارف نباشد؛ آیات عظام: خویی، تبریزی، سیستانی و زنجانی

۲. برای طواف و نماز یک وضو کافی است، اگر نماز را بلافاصله بعد از طواف می خواند و در غیر این صورت برای هر یک وضو بگیرد؛ آیت الله مکارم.

۳. اگر تجدید وضو در اثناء طواف مشقت دارد برای طواف یک وضو بگیرد و چهار شوط آن را به جا آورد و بعد تجدید وضو نموده و سه شوط دیگر آن را انجام دهد؛ آیت الله گلپایگانی.

۴. اگر حرج و مشقتی نباشد، در اثنای عمل تجدید وضو لازم است و گرنه یک وضو برای طواف و یک وضو برای نماز کافی است؛ بقیه مراجع. (و بنابر احتیاط واجب نایب هم بگیرد؛ آیت الله فاضل).

وظیفه مبطون

۱. برای طواف و نماز یک وضو کافی است، مگر حدثی غیر از آنچه مستند به بیماری او می باشد از او سر بزند؛ آیت الله سیستانی و آیت الله زنجانی. (و به

ص: ۵۹

احتیاط واجب در صورت امکان هم خودش طواف کند و هم نایب بگیرد؛ آیت الله خویی و آیت الله تبریزی).

۲. باید برای طواف نائب بگیرد؛ آیت الله بهجت.

۳. اگر حرجی و مشقتی نباشد، در اثنای عمل تجدید وضو لازم است و گرنه یک وضو برای طواف و یک وضو برای نماز کافی است؛ بقیه مراجع. و باید (بنابر احتیاط واجب؛ آیت الله فاضل) نائب بگیرد و احتیاطاً خودش هم طواف کند؛ آیت الله گلپایگانی و آیت الله صافی.

گفتار سوم: طهارت از خبث در طواف

حکم خون معفوّ در نماز برای طواف

۱. مانعی ندارد؛ آیت الله خامنه ای و آیت الله زنجانی.

۲. معفو نیست؛ آیت الله سبحانی و آیت الله نوری.

۳. بنابر احتیاط واجب معفو نیست و باید اجتناب شود؛ بقیه مراجع.

حکم محمول متنجّسِ غیر ساتر در طواف

ص: ۶۰

طواف (س۱۴۱۲)

۱. جایز نیست؛ آیت الله نوری.

۲. بنابر احتیاط جایز نیست؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی و فاضل.

۳. مانعی ندارد؛ بقیه مراجع.

نجس شدن بدن و لباس در حال طواف

۱. در صورت عدم امکان تطهیر در حین طواف، اگر علم به نجاست بعد از اتمام شوط چهارم باشد، بعد از طهارت، طواف را تکمیل کند؛ و اگر قبل از اتمام شوط چهارم باشد، بعد از تطهیر، بنابر احتیاط یک طواف به نیّت اعم از تمام و اتمام به جا آورد؛ آیت الله خویی و آیت الله تبریزی.

۲. در صورت عدم امکان تطهیر در حین طواف، طواف را رها کند، و این طواف اگر قبل از اتمام سه و نیم باشد، باطل است و بعد از سه و نیم و قبل از چهار، بنابر احتیاط تطهیر و تکمیل و با نماز اعاده کند و اگر بعد از دور چهارم است، تطهیر و

ص: ۶۱

تکمیل کند؛ آیت الله گلپایگانی و آیت الله صافی.

۳. تطهیر کند و طواف را (به شرط عدم فوت موالات؛ آیت الله خامنه ای) تکمیل نماید؛ بقیه مراجع.

حکم حصول علم به نجاست از اول طواف در اثناء طواف

۱. بنابراحتیاط تطهیر کرده، طواف را تکمیل و اعاده کند؛ امام خمینی و آیت الله نوری.

۲. همان حکم مسئله قبل را دارد؛ بقیه مراجع.

گفتار چهارم: بطلان طواف

حکم بطلان طواف یا سعی

کسی که طواف یا سعی او (در عمره تمتع یا مفرده) به جهتی باطل بوده و تقصیر کرده، آیا از احرام خارج شده و آیا اعاده اعمال لازم است؟

۱. باید عمل باطل شده را جبران کند و از احرام خارج شده است؛ آیات عظام: امام خمینی، خامنه ای، فاضل، مکارم و نوری.

۲. از احرام خارج نشده و باید عمل باطل شده

ص: ۶۲

را بـا رعـایت ترتیب جبران کنـد و تقصـیر نمایـد؛ آیـات عظام: خویی، گلپایگانی، سیسـتانی، صافی و سـبحانی (بنابر احتیاط واجب؛ آیات عظام: تبریزی، بهجت و اردبیلی)

۳. اگر طواف یـا سـعی به طور کلی باطـل بوده، بایـد آن عمـل و اعمـال بعـدی را به جا آورد و تا تقصـیر نکرده، از محرمات احرام اجتناب کند و اگر تنها برخی از اشواط طواف یا سعی باطل بوده، آن را اتمام کند و اعاده اعمال بعدی و اجتناب از محرمات احرام، لازم نیست؛ آیت الله زنجانی.

گفتار پنجم: قطع طواف

قطع طواف مستحب

طبق نظر همه مراجع قطع طواف مستحب مطلقاً جایز است.

قطع طواف واجب بدون عذر

الف) از جهت حکم تکلیفی (م۶۱۵)

۱. جایز است؛ آیات عظام: امام خمینی، فاضل، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، اردبیلی و نوری.

۲. بنابر احتیاط جایز نیست؛ آیت الله بهجت و

ص: ۶۳

آیت الله مکارم.

۳. جایز نیست؛ آیات عظام: خویی، گلپایگانی، صافی، زنجانی و سبحانی.

ب) از جهت حکم وضعی (س۶۵۲ و ۶۵۷)

اگر طواف را قطع کرده و از آن صرف نظر کند و بدون به هم خوردن موالات، طواف دیگری را شروع کند:

۱. اشکال دارد و اگر بعد از شوط چهارم طواف بوده، باید آن را تمام کند و نماز بخواند و دو مرتبه طواف و نماز آن را اعاده نماید؛ امام خمینی.

۲. انجام طواف دوم مانعی ندارد؛ آیات عظام: گلپایگانی، فاضل، بهجت، خامنه ای، زنجانی، مکارم، صافی و نوری.

۳. در فرض اعتقاد به جواز، از سر گرفتن صحیح است؛ آیت الله خویی.

۴. اشکال دارد، مگر آنکه جاهل قاصر باشد؛ آیت الله سیستانی.

۵. در هر صورت اگر یک طواف کامل به نیت وظیفه فعلیه؛ اعم از تمام و اتمام به جا آورد کافی

ص: ۶۴

است؛ آیت الله تبریزی.

۶. اگر طواف دوم را پس از فوت موالات عرفیه طواف اول به جا آورده باشد و یا طواف اول را پیش از تمام شدن شوط چهارم قطع کرده و از مطاف خرج شده و مشغول به عملی شده که عرفاً بگویند طواف را قطع کرده، عملش صحیح است؛ وگرنه اگر قبل شوط چهارم طواف را قطع کرده، احتیاطاً آن را اعاده نماید و اگر پس از آن باشد، احتیاطاً یک طواف به نیت اعم از تمام و اتمام به جا آورد؛ آیت الله اردبیلی.

۷. اگر قبل از نصف بدون عذر طواف را رها کرده و پس از فوت موالات عرفیه آن را از سر گرفته، طواف و اعمال بعد از آن صحیح است؛ وگرنه بنابر احتیاط واجب طواف قبلی را تمام کند و نماز آن را بخواند و سپس طواف را از سر بگیرد و اعمال مترتبه را اعاده نماید؛ آیت الله سبحانی.

قطع طواف به خاطر عذر مریضی

ص: ۶۵

۱. قبل از اتمام چهار، اعاده کند و بعد از آن، طواف را تکمیل کند؛ آیات عظام: امام خمینی، سیستانی، مکارم، اردبیلی و نوری.

۲. قبل از اتمام چهار، اعاده کند و بعد از دور چهارم احتیاط آن است که برای اتمام باقیمانده، نایب بگیرد و بعد از زوال عذر احتیاطاً تکمیل و این طواف را اعاده نماید. آیت الله خویی و آیت الله تبریزی. (البته بین نیمه و دور چهار، احتیاطاً اتمام و اعاده کند و یا یک طواف کامل از نو انجام دهد؛ آیت الله فاضل)

۳. قبل از اتمام نیمه اعاده کند و بعد از آن، طواف را تکمیل کند؛ آیت الله سبحانی (البته اگر موالات بهم خورده بنابر احتیاط طواف قبلی را تکمیل و یک طواف جدید به جا آورد؛ آیت الله خامنه ای).

۴. قبل از نیمه اعاده کند و بعد از دور چهارم بدون تأخیر برای اتمام نایب بگیرد و بین نیمه و پایان شوط چهارم، بدون تأخیر برای اتمام نایب بگیرد وهمچنین خودش و اگر نمی تواند نایبش یک طواف کامل به جا آورد؛ آیت الله زنجانی.

ص: ۶۶

۵. اگر موالات بهم بخورد قبل از نیمه، اعاده و بعد از چهار، تکمیل و بین نیمه و پایان شوط چهارم، احتیاط در تکمیل و اعاده است؛ آیت الله گلپایگانی و آیت الله صافی.

۶. اگر قبل از شوط چهارم طواف را قطع کند و از مطاف بیرون رود، طوافش باطل و اعاده اش لازم است؛ ولی اگر بعد از شوط چهارم باشد، اگر قادر به اتمام نیست، صبر کند تا وقت طواف تنگ شود و اگر باز هم قادر نشد، او را طواف می دهند و اگر آن هم ممکن نبود، برای اتمام طواف نایب می گیرد؛ آیت الله بهجت.

قطع طواف به خاطر شرکت در نماز جماعت

۱. اگر در جماعت شرکت کند، اتمام طواف کافی است؛ و گرنه اگر قبل از اتمام چهارم بوده و موالات باقی است، اتمام کند وگرنه اعاده کند و بعد از چهارم مطلقاً اتمام کند؛ آیات عظام: امام خمینی، سیستانی و نوری.

ص: ۶۷

۲. اگر در جماعت شرکت کند، اتمام طواف کافی است؛ آیت الله خویی و آیت الله تبریزی.

۳. اگر در جماعت شرکت کند، اتمام طواف کافی است؛ و گرنه در تمام صور می تواند طواف را از سر بگیرد و صحیح است، اما اگر بخواهد احتیاط کند پس اگر طواف قبل از سه دور و نیم قطع شده و فصل طویل شده، طواف را از سر بگیرد، امّا اگر بعد از نصف و قبل از تمام شدن دور چهارم بوده و فاصله هم شده طواف را تمام کند و نماز آن را بخواند و بعد طواف و نماز را اعاده کند؛ آیت الله فاضل.

۴. بعد از نیمه اتمام کند و قبل از آن، اعاده کند؛ آیت الله سبحانی (البته قبل از نیمه تنها با طولانی شدن فاصله بنابر احتیاط اعاده کند؛ آیت الله خامنه ای).

۵. پس از رفع عذر، طواف قبلی را هر چند کمتر از نصف باشد تکمیل کند؛ آیت الله مکارم.

۶. اگر موالات عرفیه به هم نخورد اشکالی ندارد و اگر به هم بخورد و قبل از اکمال شوط چهارم باشد احتیاط مراعات شود با اکمال آن طواف و اعاده آن؛ آیت الله بهجت.

ص: ۶۸

۷. اگر در نماز جماعت شرکت کند، طواف را تکمیل می کند، هر چند قبل از شوط چهارم باشد، و اگر شرکت نکند، ولی تشکیل صفوف جماعت، مانع ادامه طواف شود، در بعد از شوط چهارم طواف قبلی را اتمام می کند، مگر بیش از نایب گرفتن افراد بیمار فاصله شود که طواف را اعاده می کند و در قبل از نیمه شوط چهارم طواف را اعاده می نماید؛ الّا اینکه فاصله کم باشد، که آن را تکمیل می نماید و در بین سه و نیم و چهار، طواف قبلی را اتمام و سپس اعاده می نماید؛ آیت الله زنجانی.

۸. بعد از دور چهارم اتمام کند و قبل از آن بنابر احتیاط اتمام و اعاده نماید؛ آیت الله اردبیلی.

گفتار ششم: حکم زیاده، نقصان و شک در اشواط طواف

کم کردن سهوی از طواف

طبق نظر همه مراجع اگر قبل از فوت موالات (و خروج از مطاف؛ آیت الله خویی و آیت الله تبریزی) طواف را کم کند، آن را تکمیل نماید؛ اما بعد از فوت موالات:

الف) قبل از نصف:

ص: ۶۹

۱. طواف را اعاده کند؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، فاضل، بهجت، خامنه ای، مکارم، صافی، سبحانی و نوری.

۲. طواف را تکمیل کند؛ آیت الله زنجانی.

۳. احتیاطاً یک طواف به نیت اعم از تمام و اتمام به جا آورد؛ آیت الله اردبیلی.

۴. بنابر احتیاط واجب اتمام و اعاده کند؛ آیت الله تبریزی و آیت الله سیستانی. (و اگر مقدار باقیمانده بیش از یک شوط و کمتر از چهار شوط باشد، باید شخصاً طواف را تمام کند و بهتر است اعاده هم بنماید؛ آیت الله خویی).

ب) بعد از نصف و قبل از شوط چهارم:

۱. طواف را اعاده کند؛ آیت الله بهجت.

۲. طواف را تکمیل کند؛ آیات عظام: خویی، زنجانی، مکارم، سبحانی و اردبیلی.

۳. بنابر احتیاط واجب اتمام و اعاده کند؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، فاضل، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، صافی و نوری.

ج) بعد از شوط چهارم:

۱. طواف را (بنابر احتیاط؛ آیت الله بهجت) تکمیل

ص: ۷۰

کند؛ آیات عظام: خویی، گلپایگانی، فاضل، سیستانی، زنجانی، مکارم، صافی، سبحانی و اردبیلی.

۲. به احتیاط واجب اتمام و اعاده کند؛ آیات عظام: امام خمینی، تبریزی، خامنه ای و نوری.

زیادی سهوی در طواف

طبق نظر همه مراجع (غیر از آیت الله سیستانی) اگر زیادی کمتر از یک دور باشد، آن را قطع می کند و طواف صحیح است؛ اما اگر زیادی بیشتر از یک دور باشد:

۱. بنابر احتیاط واجب (باید؛ آیت الله زنجانی و آیت الله اردبیلی) بدون تعیین قصد استحباب یا وجوب، (با نیت وجوب؛ آیت الله سبحانی) آن را به هفت برساند؛ آیات عظام: امام خمینی، خویی، فاضل، تبریزی، بهجت، خامنه ای، سیستانی،(۶) مکارم و نوری.

۲. می تواند دور اضافی را رها کند؛ هر چند احتیاط مستحب آن است که طبق نظر اول عمل کند؛

ص: ۷۱

آیت الله گلپایگانی و آیت الله صافی.(۱)

شک در اشواط طواف

الف) شک بین هفت و بیشتر از آن، قبل از رسیدن به حجرالاسود (م۶۲۵):

۱. طوافش باطل است؛ آیات عظام: امام خمینی، خویی، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، اردبیلی، سبحانی و نوری.

۲. به احتیاط واجب طوافش باطل است؛ آیات عظام: گلپایگانی، بهجت و صافی.

۳. آن دور را تمام کند و طوافش صحیح است؛ آیت الله فاضل و آیت الله مکارم.

۴. اگر اطمینان دارد تا پیش از پایان طواف، نسبت به تعداد اشواط، حجت شرعی پیدا می کند، می تواند طواف را ادامه دهد و اگر حجت شرعی پیدا کرد، طواف صحیح، وگرنه باطل است؛

۱- . طبق نظر همه مراجع پس از انجام این دو طواف، دو رکعت نماز قبل از سعی و دو رکعت بعد از سعی بخوانند و و دو رکعت اول را برای فریضه (طواف دوم؛ آیت الله سبحانی) قرار دهد؛ بدون آنکه تعیین کند برای طواف اول یا طواف دوم است.

ص: ۷۲

آیت الله زنجانی.

ب) شک در اشواط طواف بعد از اتمام و انصراف از آن (م۶۲۲):

 شک بین هفت و بیشتر از آن:

۱. اگر احتمال بدهد هنگام طواف نسبت به رعایت عدد اشواط، التفات داشته است، به شکش اعتنا نکند والا باید طواف را اعاده کند؛ آیت الله زنجانی.

۲. به شک خود اعتنا نکند؛ بقیه مراجع.

* شک بین هفت و کمتر از آن:

۱. به شک خود اعتنا نکند؛ آیات عظام: گلپایگانی، فاضل، بهجت، خامنه ای، سیستانی، سبحانی و صافی.

۲. احتیاط ترک نشود؛ آیات عظام: امام خمینی، مکارم و نوری.

۳. اگر وارد عمل بعدی شده، به شکش اعتنا نکند و اگر وارد عمل بعدی نشده، باید (بنابر احتیاط واجب؛ آیت الله اردبیلی) طواف را اعاده کند؛ آیت الله خویی و آیت الله تبریزی.

ظن در اشواط طواف

ص: ۷۳

۱. حکم ظن در نماز (یقین) را دارد؛ آیت الله بهجت.

۲. حکم شک را دارد؛ بقیه مراجع.

وظیفه کثیر الشک

۱. اگر به حد وسواس رسیده، نباید اعتنا کند؛ آیت الله خویی.

۲. بنا را بر اقل گذاشته، طواف را تمام کند و سپس دوباره اعاده نماید و اگر کثرت شک به حد وسواس برسد اعتنا نکند؛ آیت الله زنجانی.

۳. به شکش اعتنا نکند؛ بقیه مراجع.

استمرار طواف در حال شک، تا اینکه به یقین می رسد

۱. اشکال ندارد و صحیح است؛ آیات عظام: امام خمینی، بهجت، خامنه ای، سیستانی، مکارم و نوری.

۲. بنابر احتیاط واجب صحیح نیست؛ آیات عظام: خویی، تبریزی و فاضل.

۳. اگر به قصد رجاء و کشف وضعیت خودش ادامه دهد، صحیح است؛ آیات عظام: گلپایگانی،

ص: ۷۴

صافی، سبحانی و اردبیلی.

۴. اگر اطمینان دارد تا پیش از پایان طواف، نسبت به تعداد اشواط، حجت شرعی پیدا می کند، می تواند طواف را ادامه دهد و اگر حجت شرعی پیدا کرد، طواف صحیح، وگرنه باطل است؛ آیت الله زنجانی.

گفتار هفتم: احکام طهارت بانوان در طواف

شرطیت استمرار جریان خون در سه روز اول عادت

۱. لازم نیست در سه روز اول حیض جریان خون پشت سر هم باشد، ولی باید سه روز اول در یک دهه باشد؛ آیت الله زنجانی.

۲. اگر سه روز اول حیض جریان خون مستمر نباشد، بنابر احتیاط واجب در روزهایی که خون می بیند باید بین کارهای مستحاضه و تروک حایض جمع کند و در روزهایی که خون نمی بیند، هم کارهایی که بر حایض حرام است را ترک کند و هم عبادات خود را

ص: ۷۵

به جا آورد؛ آیت الله گلپایگانی و آیت الله صافی.

۳. باید در سه روز اول حیض جریان خون پشت سر هم باشد تا حیض محقق شود؛ بقیه مراجع.

نقاء متخلل

اگر سه روز یا بیشتر خون ببیند و پاک شود و به گمان پاکی اعمال را انجام دهد و دوباره قبل از ده روز خون ببیند:

۱. اگر مجموع روزهایی که خون دیـده و روزهایی که پاک بوده از ده روز تجاوز نکند، روزهایی که در وسط پاک بوده نیز حیض است؛ آیـات عظـام: امـام خمینی، فاضـل، بهجت، خـامنه ای و نوری. (البته اگر خون دوم دارای نشـانه هـای حیض بوده و یا در ایام عادت باشد؛ آیت الله خویی و آیت الله تبریزی)

۲. در ایـام پـاکی وسـط بنـابر احتیـاط واجب بین تروک حـائض و عبـادات مسـتحاضه جمع کنـد؛ آیـات عظام: گلپایگانی، صافی و سیستانی.

۳. روزهای پاکی، حکم حیض را ندارد و عبادات در آن ایام صحیح واقع می شود؛ آیت الله

ص: ۷۶

مکارم و آیت الله زنجانی.

وظیفه مستحاضه کثیره در طواف و نماز

۱. برای هر یـک از طواف و نماز بایـد غسل کنـد، مگر آنکه از وقت غسل تا آخر نماز، خون قطع باشـد، که البته وضو برای هریک لازم است؛ آیات عظام: امام خمینی، بهجت، خامنه ای، اردبیلی و نوری.

۲. اگر خون مستمر باشد به گونه ای که بیرون آمدن خون از پنبه منقطع نشود، یک غسل کافی است؛ وگرنه اگر بعد از غسل، خون بیرون نزند، برای نماز هم کافی است؛ و اگر بیرون زده باشد، به احتیاط واجب برای نماز، غسل لازم است؛ آیت الله سیستانی.

۳. علاوه بر اغسال یومیه، بنابر احتیاط برای طواف و نماز آن یک غسل کنـد و برای هر یک از آن دو، یک وضو بگیرد؛ آیت الله تبریزی و آیت الله فاضل.

۴. برای هر کدام غسل کند و وضو لازم ندارد مگر اینکه محدث به حدث اصغر باشد که احوط

ص: ۷۷

این است که وضو نیز بگیرد؛ آیت الله خویی.

۵. اگر بعـد از غسل برای نماز یومیّه خون نبینـد، تجدیـد لازم نیست وگرنه برای هر کـدام از طواف و نماز احتیاطاً یک غسل کند و اگر فاصـله بین غسل و طواف زیاد می شود و در نزدیک مسـجد هم نمی تواند غسل کند، احتیاطاً موقع ورود به مسـجد الحرام تیمم بدل از غسل هم بنماید؛ آیت الله گلپایگانی و آیت الله صافی.

۶. غیر از غسل های نماز، غسل دیگری واجب نیست و تنها باید (بنابر احتیاط؛ آیت الله مکارم) وضو بگیرد؛ آیت الله سبحانی.

۷. بایـد برای هر طواف علاوه بر غسل، وضو هم بگیرد و بدون تأخیر طواف کند و در مورد نمازِ طواف، چنانچه آن را بدون فاصـله قابل توجهی از طواف به جا آورده باشـد لازم نیست برای آن مجـدداً اعمال مسـتحاضه را به جا آورد والّا بایـد برای نماز طواف هم وظایف مستحاضه را تکرار کند، مگر در صورتی که اطمینان داشته باشد که پس از طواف

ص: ۷۸

تا پایان نماز، از وی خون بیرون نیامده است؛ آیت الله زنجانی.

ورود مستحاضه متوسطه و کثیره به مسجدین

۱. رفتن به مسجدین برای مستحاضه جایز است، اگرچه غسل های واجبش را انجام نداده باشد؛ آیات عظام: امام خمینی، خویی، فاضل، تبریزی، خامنه ای، سیستانی، اردبیلی و نوری.

۲. رفتن به مسجدین بدون غسل های واجب نماز (تنها در مستحاضه کثیره؛ آیت الله زنجانی و آیت الله مکارم) جایز نیست؛ آیت الله بهجت و آیت الله سبحانی.

۳. رفتن به مسجدین بدون غسل های واجب نماز بنابراحتیاط واجب جایز نیست؛ آیت الله گلپایگانی و آیت الله صافی.

سن یأس

۱. مطلقاً اتمام ۵۰ سال قمری است، (مگر اینکه خون صفات حیض و شرایط آن را داشته باشد؛

ص: ۷۹

آیت الله مکارم)؛ آیت الله اردبیلی.

۲. مطلقاً اتمام ۶۰ سال قمری است؛ آیت الله سیستانی.

۳. تعیین سن یائسگی محل تأمل و احتیاط است، در این مسئله با رعایت شرایط، به مجتهد دیگر مراجعه کنید؛ آیت الله خامنه ای.

۴. اگر بین ۵۰ سال و ۶۰ سال قمری خون به صفات حیض باشد، بنابر احتیاط بین احکام حائض و مستحاضه جمع کنند و بعد از ۶۰ سال قمری، محکوم به استحاضه است؛ آیات عظام: خویی، تبریزی و نوری.

۵. اگر ۵۰ سال قمری تمام شده و قرشیه نیست، حکم استحاضه را دارد و اگر اطمینان دارد که قرشیه است و یا در آن شک دارد، چنانچه در عادت یا یکی دو روز قبل از آن خون دیده و یا خون او اوصاف حیض را دارد، حکم حیض را دارد و سیده قسمی از اقسام قرشی است؛ آیت الله زنجانی.

۶. قرشیه اتمام ۶۰ سال و غیر قرشیّه اتمام۵۰

ص: ۸۰

سال قمری؛ بقیه مراجع.(۱)

گفتار هشتم: احکام پوشش بانوان در طواف

حکم نمایان شدن قسمتی از مو یا بدن زن در حال طواف

طبق نظر همه مراجع در فرض سهو و جهل قصوری طواف او صحیح است؛ اما در فرض عمد و جهل تقصیری:

۱. بنابر احتیاط واجب طوافش صحیح نیست؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، تبریزی، بهجت، صافی، اردبیلی و نوری.

۲. تنها در صورت جهل به حکم، طواف صحیح است؛ آیت الله خویی.

۳. صحیح است، هر چند معصیت کرده است؛ آیات عظام: فاضل، خامنه ای، زنجانی، سبحانی، سیستانی و مکارم.

۱- ۶۰ سال قمری به سال شمسی حدود ۵۸ سال و ۷۸ روز و ۵۰ سال قمری به سال شمسی حدود ۴۸ سال و ۱۸۶ روز می شود

ص: ۸۱

حجاب زن در حال طواف

۱. با نماز فرق می کند و بنابر احتیاط واجب (بنابر فتوا؛ آیت الله اردبیلی و آیت الله سبحانی) تنها وجه و کفین در طواف استثنا شده است؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، بهجت، خامنه ای، مکارم و صافی.

۲. از آنجا که معمولاً طواف کننده در معرض دید ناظر محترم است، پوشاندن عورت بر مردها و تمام اندام به جز وجه و کفّین بر بانوان، تکلیفاً واجب است؛ آیت الله زنجانی.

۳. با نماز فرق نمی کند و پوشاندن صورت برای زن از نامحرم، بنابر احتیاط واجب است ولکن باید به نحوی باشد که ساتر به صورت زن مسّ نشود؛ آیت الله خویی.

۴. احتیاط این است همان مقدار که در نماز پوشاندن آن واجب است در طواف نیز واجب است، ولی اگر قسمتی از موها یا بازو و ساق پا پیدا باشد طواف صحیح است؛ آیت الله سیستانی.

۵. در حال طواف برای زن حفظ از نامحرم

ص: ۸۲

وجوب نفسی دارد؛ آیت الله فاضل.

۶. با نماز فرقی نمی کند، جز اینکه در نماز می تواند صورت خود را بپوشاند، ولی در طواف واجب است صورت خود را نپوشاند؛ آیت الله نوری.

گفتار نهم: نیابت در طواف

حکم نیابت در بعض اشواط طواف

۱. نیابت صحیح است؛ آیات عظام: امام خمینی، بهجت، خامنه ای و نوری.

۲. تنها اگر بعد از تجاوز از نصف معذور شده و عذرش بیماری است، نیابت صحیح است؛ آیت الله زنجانی.

۳. (اگر نتوان در باقیمانده اشواط مکلف را طواف داد؛ آیت الله مکارم) برای طواف کامل نایب بگیرد؛ آیات عظام: خویی، گلپایگانی، تبریزی و صافی. (مگر بعد از شوط چهارم، که در این صورت احتیاط آن است که برای باقیمانده نایب بگیرد و بعد از زوال عذر خودش

ص: ۸۳

باقیمانده را به جا آورده و طواف را اعاده نماید؛ آیت الله خویی و آیت الله تبریزی)

۴. اگر شخص نصف طواف را انجام داده، نایب باید آن را تمام کند، وگرنه برای طواف کامل نایب بگیرد؛ آیت الله سبحانی.

۵. بنابر احتیاط واجب نایب هفت شوط به نیت اعم از تمام و اتمام انجام دهد؛ آیت الله اردبیلی.

۶. اگر از اول می داند که نمی تواند طواف را تمام کند (از ابتدا از انجام طواف مأیوس باشد؛ آیت الله فاضل) و نیز در صورت عجز از اتمام شوط چهارم، بایـد برای طواف کامل نایب بگیرد؛ ولی اگر بعد از شوط چهارم باشد، می تواند برای بقیه نایب بگیرد؛ آیت الله سیستانی.

ص: ۸۴

فصل سوم: نماز طواف

فاصله انداختن بین طواف و نماز طواف

۱. لزوم موالات بین طواف و نماز طواف حکم تکلیفی است و نه وضعی؛ بنابراین با تأخیرِ نماز، اعاده طواف لازم نیست؛ آیات عظام: گلپایگانی، امام خمینی، بهجت، خامنه ای، صافی، مکارم و نوری.

۲. لزوم موالات بین طواف و نماز آن حکم وضعی است و در صورت عدم مراعات عمدی، باید طواف را اعاده کند؛ آیات عظام: خویی، زنجانی، سبحانی.

۳. لزوم موالات بین طواف و نماز آن حکم

ص: ۸۵

وضعی است و در صورت عدم مراعات عمدی، به احتیاط واجب طواف را اعاده کند؛ آیات عظام: تبریزی، فاضل، سیستانی و اردبیلی.

مکان نماز طواف

الف) در اوقات امکان:

طبق نظر همه مراجع نماز طواف باید نزد مقام به جا آورده شود؛(۱) اما نسبت به خلف مقام:

۱. پشت مقام و یا یکی از طرفین آن باشد و مادامی که جلوتر از مقام نباشد صحیح است؛ آیت الله سبحانی.

۲. بنابر احتیاط واجب پشت مقام باشد، به طوری که مقام بین او و کعبه قرار گیرد و هر چقدر نزدیک تر باشد بهتر است؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، بهجت و صافی.

۳. باید پشت مقام باشد، به طوری که مقام بین او و کعبه قرار گیرد؛ بقیه مراجع. (و در صورت عدم

۱- . البته طبق نظر آیت الله نوری نزد مقام بودن نماز شرط نیست و در هر نقطه ای از مسجدالحرام نماز خوانده شود کافی است، هر چند هر چه به مقام نزدیک تر باشد بهتر است.

ص: ۸۶

ایجاد زحمت برای دیگران نزدیک به مقام اقامه شود؛ آیت الله خامنه ای).

ب) در اوقات ازدحام:

۱. اگر پشت مقـام به نحوی که نزد مقـام باشـد، ممکن نشـد، در یکی از طرفین آن نماز بخوانـد، به گونه ای که گفته شود نزد مقام نماز می خواند و اگر آن هم ممکن نشد، نزدیک تر از طرفین و پشت مقام را ملاحظه کند (بنابر احتیاط پشت مقام بخواند؛ آیت الله فاضل) و اگر سه طرف مساوی باشد، پشت مقام نماز بخواند؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی و صافی.

۲. نزدیک مقام اقامه شود و در صورت ازدحام و مزاحمت، در مسجدالحرام با فاصله پشت مقام به جا آورد؛ آیت الله خامنه ای.

۳. بـا عـدم تمکن از خوانـدن نمـاز نزد مقـام، در نزدیک ترین نقطه به مقام به جا آورد، چه پشت مقام و چه دو طرف آن؛ آیت الله سبحانی. (و اگر نشد، در هر جای مسجد بخواند کافی است؛ آیت الله اردبیلی).

ص: ۸۷

۴. در صورت عدم تمکن و بعد مفرط، در یکی از دو جانب مقام نماز را به جا آورد و اگر نشد، مراعات الاقرب فالاقرب خلف مقام و دو طرف آن را با رعایت احتیاط به جمع در نماز کند و بلکه اعاده آن پس از تمکن از نماز در پشت سر، هر چند در آخر وقت امکان باشد؛ آیت الله بهجت.

۵. با مراعات الاقرب فالاقرب باید (بنابر احتیاط واجب؛ آیت الله تبریزی) پشت مقام به جا آورد؛ آیت الله خویی.

۶. بنابر احتیاط واجب هم در یکی از طرفین مقام و هم پشت مقام، ولی دورتر از آن به جا آورد و اگر هر دو ممکن نشد، هر کدام ممکن است و اگر هیچ کدام ممکن نیست، هر جای مسجد می تواند بخواند؛ آیت الله سیستانی.

۷. تا جایی که مزاحمت طواف کنندگان نباشد، عقب برود، اما باید پشت مقام بایستد؛ آیت الله زنجانی.

۸. می تواند در یکی از طرفین یا عقب تر از مقام بخواند؛ آیت الله مکارم.

ص: ۸۸

تقدم زن بر مرد در مسجدالحرام و محاذات آنان

۱. بایـد عـدم تقـدم و عدم محاذات رعایت شود، مگر اینکه این شـرط حرجی باشد، یا به موالات بین طواف و نماز لطمه بزند، (و یا زن از اهل سنت باشد؛ آیت الله فاضل) که در این صورت، رعایت این شرط لازم نیست؛ آیت الله سبحانی.

۲. اگر حداقل یک وجب بین زن و مرد فاصله باشد، تقدم زن بر مرد و یا محاذات اشکال ندارد؛ آیت الله خامنه ای.

۳. عدم رعایت فاصله مرد با زن ضرری به صحت نماز نمی زند؛ بقیه مراجع.

حکم عاجز از قرائت صحیح در نماز طواف به شرط آنکه در یادگیری مسامحه نکرده باشد

۱. به هر صورتی که می تواند بخواند و مجزی است و در صورت امکان کسـی را بگمارد که نماز را به او تلقین کند و نایب گرفتن لزومی ندارد؛

ص: ۸۹

آیات عظام: امام خمینی، خویی، تبریزی، فاضل، خامنه ای، زنجانی، مکارم و نوری.

۲. در صورتی که اقتدا کردن ممکن باشد، واجب است اقتدا کند و در غیر این صورت هر طوری می تواند بخواند؛ آیت الله بهجت.

۳. به هر نحوی که می تواند خودش بخواند و با جماعت هم بخواند؛ آیت الله گلپایگانی و آیت الله صافی.

۴. هر چند در یادگیری مسامحه کرده باشد، ولی اگر مقدار زیادی از سوره حمد را می تواند به طور صحیح بخواند، همان کافی است و اگر نمی تواند به احتیاط واجب مقداری از قرآن را که می تواند صحیح بخواند را به آن اضافه کند و اگر آن را هم نمی تواند، تسبیح بگوید و اگر وقت برای یادگرفتن همه حمد نباشد، همان مقدار معتنابه که یاد گرفته کافی است و اگر نمی تواند، هر مقدار از قرآن که صدق قرآن خواندن کند کافی است و اگر نمی تواند، تسبیح بگوید و سوره از جاهلی که نتواند یاد بگیرد ساقط است؛ آیت الله سیستانی.

ص: ۹۰

۵. خودش به هر ترتیبی که می تواند به جا آورد و احتیاط آن است در صورت امکان به جماعت هم انجام دهد و نایب هم بگیرد؛ آیت الله سبحانی.

حکم ظن در رکعات نماز طواف

۱. احتیاط واجب اعاده بعد از اتمام است؛ آیت الله مکارم.

۲. ظن در رکعات معتبر است؛ بقیه مراجع.

حکم ظن در افعال نماز طواف

۱. معتبر است؛ آیات عظام: گلپایگانی، فاضل و اردبیلی.

۲. حکم شک را دارد؛ آیات عظام: خویی، تبریزی، سیستانی و سبحانی.

۳. احتیاط شود؛ آیات عظام: امام خمینی، بهجت، خامنه ای، صافی، زنجانی، مکارم و نوری.

ص: ۹۱

ص: ۹۲

فصل چهارم: سعی

گفتار اول: مکان سعی

سعی در مسعای جدید

۱. صحیح و مجزی است؛ آیات عظام: خامنه ای، مکارم، زنجانی، سبحانی و نوری.

۲. اگر اطمینان پیدا کنند که کوه صفا و مروه تا مسعای جدید امتداد داشته است، سعی در آنجا مجزی است؛ آیت الله بهجت و آیت الله سیستانی.

سعی در طبقه فوقانی

۱. مجزی نیست؛ آیات عظام: سیستانی، زنجانی و

ص: ۹۳

مکارم. (واگر از طبقه هم کف سعی و زیر زمین ممکن نباشد، اشکال ندارد؛ آیت الله سبحانی).

۲. در طبقه دوم فعلی سعی محل اشکال است؛ آیت الله اردبیلی.

۳. اگر محرز نیست که بین صفا و مروه واقع شده، مجزی نیست؛ بقیه مراجع.

سعی در طبقه زیرزمین

طبق نظر مراجع عظام سعی در طبقه زیرزمین با توجه به اینکه بین کوه صفا و مروه است، صحیح است.

گفتار دوم: زمان سعی

تأخیر سعی تا شب

طبق نظر مراجع عظام می توان سعی را حتی بدون عذر تا شب به تأخیر انداخت.

تأخیر سعی تا روز بعد

۱. بدون عذر باید قبل از سعی، طواف و نماز آن را اعاده کند؛ آیات عظام: خویی، زنجانی و سبحانی..

ص: ۹۴

۲. بدون عذر قبل از سعی، طواف و نماز آن را بنابر احتیاط اعاده کند؛ آیات عظام: تبریزی،(۱) سیستانی و اردبیلی.

۳. تأخیر جایز نیست، اما طواف و نماز اعاده ندارد؛ بقیه مراجع.

گفتار سوم: کیفیت سعی

سعی بر روی محمل یا سواره

۱. جایز است مطلقاً، هرچند راه رفتن افضل است؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، فاضل، بهجت و مکارم.

۲. در حال اختیار و توانایی باید خودش وسیله را راه ببرد؛ آیات عظام: خامنه ای، زنجانی، صافی و سبحانی.

۳. اگر خودش وسیله را حرکت می دهد و یا اینکه می تواند وسیله را نگه دارد، بدون اینکه برای نگهداشتن از شخصی که حرکتش می دهد درخواست کند جایز است؛ آیت الله سیستانی.

۱- . البته آیت الله تبریزی در س۸۶۱ بنابر احتیاط و در م۸۴۰ بنابر فتوا فرموده اند.

ص: ۹۵

(ملحقات مناسک، ص ۲۱۰)

۴. اگر با اختیار خود نشسته جایز است؛ آیت الله خویی. (صراط النجاه، ص۲۲۹)

موالات در سعی

۱. موالات در سعی لازم نیست؛ آیت الله گلپایگانی.

۲. در غیر شوط اول، لازم نیست؛ آیات عظام: امام خمینی، بهجت، خامنه ای و نوری.

۳. بنابر احتیاط (باید؛ آیت الله زنجانی و آیت الله صافی) در تمامی اشواط موالات مراعات شود؛ آیات عظام: خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، مکارم، سبحانی و اردبیلی.(۱)

نشستن در بین صفا و مروه در هنگام سعی

۱. بدون عذر احوط ترک آن است؛ آیت الله بهجت.

۲. بنابر احتیاط واجب به مقداری باشد که موالات عرفیه به هم نخورد؛ آیات عظام: خویی،

۱- . البته کسانی که معتقد به وجوب موالات هستند در مواردی رعایت این شرط را استثناء کرده اند.

ص: ۹۶

فاضل، تبریزی، مکارم، سبحانی و اردبیلی.

۳. مطلقاً جایز است؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، خامنه ای، صافی و نوری.

۴. برای رفع خستگی جایز است، هر چند طولانی شود، ولی پس از رفع خستگی، بلافاصله سعی را ادامه دهد؛ آیت الله زنجانی و آیت الله سیستانی. (ملحقات مناسک، ص۲۱۲)

گفتار چهارم: احکام شک و خلل در سعی و قطع آن

زیاد کردن در سعی از روی فراموشی

طبق نظر همه مراجع زیاد کردن از روی فراموشی چه کمتر از یک شوط یا بیشتر، به صحت سعی ضرر نمی زند.

زیاد کردن در سعی از روی جهل

۱. محل اشکال است؛ آیات عظام: امام خمینی، فاضل و نوری.

۲. اشکال دارد، مگر آنکه جاهل قاصر باشد؛ آیت الله سیستانی.

ص: ۹۷

۳. به صحت سعی ضرر نمی زند؛ بقیه مراجع

علم به نقصان سعی بعد از تقصیرِ عمره تمتع

۱. سعی را اتمام کند و اعاده تقصیر لازم نیست؛ آیات عظام: امام خمینی، خامنه ای، اردبیلی و نوری.

۲. سعی را اتمام و تقصیر را اعاده کند؛ آیات عظام: خویی، بهجت، زنجانی و سبحانی.

۳. سعی را اتمام و بنابر احتیاط تقصیر را اعاده کند؛ آیات عظام: گلپایگانی، فاضل، تبریزی، سیستانی، مکارم و صافی.

 البته طبق نظر برخی از مراجع کفاره نیز لازم است.

قطع سعی و از سرگیری آن

۱. اشکال دارد؛ امام خمینی.

۲. با اعتقاد به جواز از سرگرفتن مجزی است؛ آیت الله خویی.

۳. اگر بعد از فوت موالات باشد صحیح است، وگرنه اشکال دارد؛ آیت الله اردبیلی؛ (مگر آنکه جاهل

ص: ۹۸

قاصر باشد که صحیح است؛ آیت الله سیستانی)

۴. اگر از آنچه انجام داده منصرف شده و پس از فوت موالات شروع کرده، اشکال ندارد؛ ولی اگر نصف سعی را انجام داده، احتیاطاً آن را به هفت برساند و سعی را به عنوان تکلیف فعلی انجام دهد؛ آیت الله سبحانی.

۵. سعی جدید اشکال ندارد؛ بقیه مراجع.

استمرار سعی با حالت شک

۱. سعی صحیح است؛ آیات عظام: امام خمینی، بهجت، خامنه ای، سیستانی، سبحانی و نوری.

۲. با شک در عدد اشواط سعی باطل می شود و باید اعاده کند؛ آیت الله خویی و آیت الله زنجانی.

۳. بنابر احتیاط واجب اعاده کند؛ آیت الله تبریزی و آیت الله فاضل.

۴. اگر به رجاء کشف حال ادامه داده صحیح است؛ آیات عظام: گلپایگانی، صافی، مکارم و اردبیلی.

ص: ۹۹

ص: ۱۰۰

فصل پنجم: وقوفین

بیتوته شب عید تا طلوع فجر در مشعر

۱. بودن مقداری از شب تا طلوع فجر واجب است؛ آیت الله سیستانی.

۲. واجب است؛ آیت الله گلپایگانی و آیت الله صافی.

۳. بنابر احتیاط واجب، لازم است؛ آیات عظام: امام خمینی، فاضل، بهجت، خامنه ای، مکارم، سبحانی، اردبیلی و نوری.

۴. واجب نیست، هرچند مطابق احتیاط است؛ آیات عظام: خویی، تبریزی و زنجانی.

ص: ۱۰۱

وقوف در مشعر از طلوع فجر تا طلوع آفتاب روز عید

۱. واجب است از طلوع فجر تا طلوع آفتاب در مشعر بمانـد؛ آیات عظام: خویی، گلپایگانی، تبریزی، صافی، مکارم و سـبحانی؛ و تا کمی قبل از طلوع آفتاب؛ امام خمینی، فاضل، خامنه ای، اردبیلی و نوری.

۲. بنابر احتیاط واجب ماندن تا طلوع آفتاب واجب است؛ آیت الله بهجت.

۳. مقـدار واجب وقوف اختیـاری مشـعر، مسـمّای وقوف بین الطلوعین است و مقـدار رکن وقوف، مسـمّای وقوف بین غروب (زوال حمره مشرقیه) روز نهم تا طلوع خورشید روز عید است؛ آیت الله زنجانی.

۴. واجب وقوف قسمتی از شب تا طلوع آفتاب است و رکن، وقوف فی الجمله از آن است؛ آیت الله سیستانی.

زمان کوچ شبانه معذورین و بانوان از مشعر به منا

۱. باید بعد از نیمه شب حرکت کنند، اما در صورت اضطرار، حرکت قبل از نیمه شب اشکالی ندارد و

ص: ۱۰۲

وقوف اضطراری کفایت می کند؛ آیت الله سبحانی.

۲. بنابر احتیاط واجب بعد از نیمه شب حرکت کنند؛ امام خمینی.

۳. می توانند قبل از نیمه شب حرکت کنند؛ بقیه مراجع.

بازگشت همراهان معذورین به مشعر برای درک بین الطلوعین

۱. در صورت امکان (بنابر احتیاط؛ آیت الله مکارم) باید برگردند؛ آیات عظام: گلپایگانی، فاضل، زنجانی و صافی.

۲. کسانی که ناچارند همراه معذورین باشند، اگر بتوانند ولو یک لحظه قبل از طلوع آفتاب به مشعر برگردند؛ باید برگردند و در فرض عجز، اگر بتوانند قبل از ظهر روز عید به آنجا برگردند باید برگردند. آیت الله خویی و آیت الله تبریزی.

۳. اگر معذورین نیازی به اینها ندارند، برگردند؛ آیت الله سیستانی.

۴. اگر معذورین نیازی به اینها ندارند، به احتیاط واجب برگردند؛ اما کسانی که حج آنها نیابی است، چنانچه با معذورین به منا رفتند برای درک وقوف

ص: ۱۰۳

اختیاری به مشعر برگردند؛ آیت الله سبحانی.

۵. لازم نیست برگردند؛ بقیه مراجع.(۱)

ترک عمدی وقوف بین الطلوعین مشعر

حکم کسی که وقوف شبانه را در مشعر درک کرده، ولی عمداً وقوف بین الطلوعین را ترک نموده، با فرض درک وقوف عرفات:

۱. حج او صحیح است؛ آیات عظام: گلپایگانی، بهجت، زنجانی، سیستانی، مکارم و صافی.

۲. باید حج را اعاده کند؛ آیت الله فاضل و آیت الله خامنه ای؛ مگر اینکه جاهل باشد، که در این صورت حج او صحیح است؛ آیت الله خویی و آیت الله تبریزی.

۳. بنابر احتیاط حج را اعاده کند؛ آیات عظام: امام خمینی، سبحانی و نوری.

۴. احتیاط واجب آن است که اعمال واجب حج تمتع و عمره مفرده را به قصد ما فی الذمه به جا

۱- . باید توجه داشت که در مورد نیابت معذورین بین فقها اختلاف است، که به آن مسئله مراجعه شود.

ص: ۱۰۴

آورد و در سال بعد نیز چنانچه شرایط استطاعت را داراست، یا حج از قبل بر او مستقر شده است، حج را اعاده کند؛ آیت الله اردبیلی.(۱)

۱- . عده ای از مراجع عظام در برخی از صور کفاره را لازم دانسته اند؛ جهت اطلاع از حکم آن به مناسک محشی مراجعه شود.

ص: ۱۰۵

ص: ۱۰۶

فصل ششم: اعمال روز عیدقربان

گفتار اول: ترتیب اعمال

رعایت ترتیب اعمال عید قربان

طبق نظر همه مراجع رعایت نکردن ترتیب، (رمی ذبح حلق یا تقصیر) چنانچه از روی غفلت، سهو یا جهل باشد، نیاز به اعاده ندارد؛ اما حکم ترتیب اعمال بدین شرح است:

۱. ترتیب لازم است و در صورت عدم رعایت، باید اعاده شود؛ آیات عظام: زنجانی، سبحانی و اردبیلی.

۲. بنابر احتیاط ترتیب لازم است و در صورت عدم رعایت، در صورت امکان بنابر احتیاط اعاده شود؛

ص: ۱۰۷

آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، فاضل، صافی و نوری.

۳. ترتیب لازم است و اگر رعایت نکند، گناه کرده، ولی عملش صحیح است؛ آیات عظام: بهجت، خامنه ای و مکارم.

۴. اگر قربانی را در جایی که ذبح و قربانی در آن مجزی است تهیه کرده باشد، می توانـد قبل از ذبح حلق یا تقصیر کند؛ آیت الله سیستانی.

۵. واجب است ذبح بعد از رمی باشد و بنابر احتیاط حلق و تقصیر بعد از آن؛ آیت الله خویی و آیت الله تبریزی.

گفتار دوم: رمی

رمی جمرات در توسعه عرضی

۱. اگر بتواند جای جَمَره قدیمی را بشناسد، باید همان جا را رمی کند، و اگر شناختن جای جمره قدیمی یا رمی آن برای او مشقت داشته باشد، (وسط دیوار جدید را که مشتمل بر ستون سابق است، رمی کند؛ آیت الله تبریزی) هر جای جمره فعلی را رمی کند کافی است؛ آیت الله خامنه ای.

ص: ۱۰۸

۲. اگر بتواند جای جمره قدیمی را بشناسد، باید همان جا را رمی کند و اگر میسور نباشد، به احتیاط واجب باید رمی را تکرار کند، مگر مقداری که مستلزم حرج یا ضرر است؛ آیت الله سیستانی.

۳. رمی هر جای جمره، غیر از مقداری از دیوار که خارج از حدود منا است کافی است، ولی اصابت به ستون شرط نیست و رمی باید با هدف گیری فضا همرا باشد؛ آیت الله سبحانی.

۴. سنگ باید به حوضچه بیفتد؛ هر چند بزرگتر از سابق شده باشد و اگر به دیوار بزند تا به حوضچه بیفتد کافی است؛ آیت الله مکارم.

۵. (اگر ممکن نیست سؤال شود که جمره از کجا زیاد شده؛ آیت الله بهجت.) رمی هر قسمت از جمرات کافی است؛ بقیه مراجع.

رمی جمرات از طبقه دوم

۱. خلاف احتیاط است؛ آیات عظام: خویی، گلپایگانی، تبریزی، سیستانی و صافی.

۲. هنگام ازدحام جمعیت جایز است؛ آیت الله مکارم.

۳. جایز و کافی است؛ بقیه مراجع.

ص: ۱۰۹

رمی شبانه جمره

۱. معذورین می توانند در هر وقت شب، شب قبل یا شب بعد، رمی کنند؛ آیات عظام: امام خمینی، فاضل، خامنه ای، صافی، مکارم و نوری.

۲. معذورین تنها می توانند شب قبل از آن روز رمی کنند؛ آیات عظام: خویی، تبریزی و سبحانی (و در شب بعدی احتیاطاً رمی نکند؛ آیت الله اردبیلی)

۳. معذورین می توانند شب قبل از آن روز رمی کنند؛ اما در شب بعد، احتیاط واجب این است که تا طلوع آفتاب به تأخیر بیندازند، اگر می دانند روز بعد (روز یازدهم) می توانند قضا نمایند؛ آیت الله بهجت.

۴. معذورین می توانند شب قبل از آن روز رمی کنند و اگر نتوانستند، رمی همه روزها را در یک شب جمع کنند؛ آیت الله گلپایگانی.

۵. کسانی که شب از ماندن در مشعر معذور بودند، مثل زنان و بیماران می توانند همان شب عید رمی کنند؛ ولی پرستاران و همراهان آنها باید روز رمی کنند، مگر اینکه نیاز مستمر در طول روز به آنها باشد؛ آیت الله سیستانی.

ص: ۱۱۰

۶. عده ای از معذورین باید در شب قبل رمی کنند و بنابر احتیاط رمی روزانه برای آنها کافی نیست، که این افراد عبارتند از: کسانی که رمی روزانه برای آنها ممکن نیست یا ضرر اساسی دارد و یا می ترسند با خطر جدی روبرو شوند. و عده ای از معذورین می توانند در شب قبل رمی کنند، که بانوان، کودکان، ضعفاء، کسانی که رمی روزانه برای آنان مشقت دارد و کسانی که جهت تهیه ارزاق عمومی از رمی روزانه معذورند از این جمله اند؛ آیت الله زنجانی.

تخییر معذورین بین رمی شبانه و نیابت در روز

افرادی که نمی توانند جمرات را در روز رمی کنند، باید در شب رمی کنند، یا می توانند در روز نایب بگیرند؟

۱. می توانند نایب بگیرند؛ امام خمینی و آیت الله نوری

۲. معذور از رمی روزانه باید نایب بگیرد و نمی تواند در شب رمی کند؛ مگر چوپانان و کسانی که از ماندن روز در منا معذور باشند؛ آیت الله سیستانی.

ص: ۱۱۱

۳. باید (بنابر احتیاط واجب؛ آیت الله فاضل) شب رمی نماید؛ بقیه مراجع.

شک در عدد رمی بعد از انصراف از آن و قبل از قربانی

۱. بنابر احتیاط در شک در نقیصه، تدارک کند؛ امام خمینی و آیت الله فاضل.

۲. به شک خود مطلقاً اعتنا نکند؛ آیت الله بهجت.

۳. اگر بعد از صدق عرفی فراغ باشد اعتنا نکند؛ آیت الله سیستانی و آیت الله اردبیلی.

۴. اگر احتمال بدهد هنگام عمل به رعایت عدد توجه داشته اعتنا نکند؛ آیت الله زنجانی.

۵. اگر شک در نقیصه کند باید برگردد و نقیصه را تمام کند؛ بقیه مراجع.

اذن در رمی از طرف معذورین

۱. اگر نایب از رفع عذرِ معذور مأیوس باشد و یا نتواند اذن بگیرد، اذن معتبر نیست؛ آیات عظام: امام خمینی، فاضل، خامنه ای، زنجانی و نوری

ص: ۱۱۲

۲.استنابه باید با اجازه معذور باشد و اگر نتواند اذن بدهد، ولیّ یا شخص دیگری از طرف او به جا آورد و در سال بعد خودش نایب بگیرد؛ آیت الله مکارم (اما اگر نتواند اذن بگیرد، اذن معتبر نیست و احتیاط آن است که با وجود ولی شرعی، دیگری بدون اذن او به جا نیاورد؛ آیت الله سبحانی)

۳. اگر قطع به رضایت داشته باشد اذن لازم نیست؛ آیت الله بهجت.

۴. استنابه بدون اذن گرفتن تحقق پیدا نمی کند، مگر اینکه از نایب گرفتن هم عاجز باشد مثل بی هوش و طفل غیر ممیز؛ آیات عظام: خویی، گلپایگانی، تبریزی، سیستانی، صافی و اردبیلی.

گفتار سوم: حلق و تقصیر

اکتفا به ناخن گرفتن در تقصیر

۱. بنابر احتیاط واجب به ناخن گرفتن اکتفا نشود؛ آیت الله مکارم و آیت الله اردبیلی و اگر خواست ناخن بگیرد، پس از کوتاه کردن مو باشد؛

ص: ۱۱۳

آیت الله سیستانی و آیت الله سبحانی.

۲. ناخن گرفتن در تقصیر کافی است، هر چند بهتر است به آن اکتفا نشود؛ بقیه مراجع.

کفایت حلق و چیدن موی محرم دیگر، قبل از تقصیر خود

طبق نظر همه مراجع حکم تکلیفی حلق و چیدن موی دیگری قبل از تقصیر حرمت است و حکم ناخن گرفتن دیگری قبل از تقصیر عدم حرمت است؛ اما حکم وضعی کفایت این حلق و چیدن مو:

۱. کافی است؛ آیات عظام: امام خمینی، بهجت، خامنه ای و نوری.

۲. کافی نیست؛ آیات عظام: خویی، تبریزی، سیستانی و سبحانی.

۳. بنابر احتیاط واجب کافی نیست؛ آیات عظام: گلپایگانی، فاضل، مکارم، صافی و اردبیلی.

۴. کافی است، مگر اینکه حاجی با توجه به حرمت حلق محرم، از او بخواهد که او را حلق نماید، که در این صورت بنابر احتیاط کافی نیست؛ آیت الله زنجانی.

ص: ۱۱۴

سر تراشیدن بین عمره تمتع و حج

۱. جایز است؛ آیات عظام: فاضل، زنجانی و سیستانی.

۲. جایز نیست؛ آیات عظام: امام خمینی، خامنه ای، سبحانی، و نوری.

۳. بنابر احتیاط واجب ترک شود؛ آیات عظام: گلپایگانی، بهجت، مکارم و صافی.

۴. اگر عمره تمتع در ماه شوال باشد، تراشیدن تا سی روز بعد از عید فطر جایز است؛ و بعد از آن بنابر احتیاط ترک شود؛ آیات عظام: خویی، تبریزی و اردبیلی.

حلق در سفر اول حج برای مردان

۱. باید حلق کند؛ آیت الله سبحانی و آیت الله اردبیلی. (البته اگر حجهالاسلام او باشد؛ آیت الله زنجانی).

۲. به احتیاط واجب باید حلق کند؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، خامنه ای، سیستانی و صافی.

۳. تقصیر جایز است؛ هر چند حلق، مستحب و

ص: ۱۱۵

افضل است؛ آیات عظام: خویی، فاضل، تبریزی، بهجت، مکارم، و نوری.(۱)

تأخیر حلق یا تقصیر از روز عید

۱. تأخیر تا آخر ایام تشریق جایز است؛ آیات عظام: امام خمینی، فاضل، مکارم، صافی و اردبیلی.

۲. حلق در روز است و در صورت تأخیر، شب هم مجزی است؛ آیت الله بهجت.

۳. احتیاط واجب آن است که در روز عید باشد و اگر به جا نیاورد شب یازدهم یا بعد آن به جا آورد؛ آیت الله خامنه ای.

۴. تأخیر تا آخر ذی حجه جایز است؛ آیت الله سیستانی و آیت الله زنجانی.

۵. بنابر احتیاط واجب باید در روز عید باشد؛ آیت الله نوری و اگر تأخیر انداخت، (تا غروب روز سیزدهم؛ آیت الله سبحانی) تا آخر ذی حجه وقت دارد؛ آیت الله خویی و آیت الله تبریزی.

۱- . بنابر نظر آیات عظام: زنجانی، سبحانی و اردبیلی اگر با ماشین ته زن هم بزنند، کفایت از حلق می کند.

ص: ۱۱۶

حلق و تقصیر شبانه بعد از روز عید

۱. بنابر احتیاط واجب حلق و تقصیر در شب جایز نیست؛ آیات عظام: خویی، گلپایگانی، تبریزی، مکارم، سبحانی و صافی.

۲. احتیاط واجب آن است که در روز عید باشد و اگر به جا نیاورد شب یازدهم یا بعد آن به جا آورد؛ آیت الله خامنه ای.

۳. حلق در شب کفایت می کند؛ بقیه مراجع.

گفتار چهارم: قربانی

ایمان ذابح

۱. بنابر احتیاط واجب باید ذابح مومن (شیعه دوازده امامی) باشد، بلکه خالی از قوت نیست؛ امام خمینی.

۲. اگر از او خصوص ذبح را خواسته باشد، لازم نیست مومن باشد و خودش باید قصد قربانی و قربت کند؛ آیات عظام: فاضل، خامنه ای و نوری.

۳. ایمان در ذبح شرط نیست و اسلام کافی است؛ بقیه مراجع.

ص: ۱۱۷

تثلیث قربانی

تثلیث قربانی یعنی اینکه حاجی قربانی را سه قسمت کرده و مقداری از آن را صدقه و مقداری را هدیه و مقدار دیگر را خود مصرف نماید.

۱. تثلیث واجب است؛ آیت الله گلپایگانی و آیت الله صافی.

۲. بنابر احتیاط تثلیث واجب است؛ آیات عظام: خویی، تبریزی و بهجت.

۳. تثلیث واجب نیست؛ بقیه مراجع.(۱)

تاخیر عمدی قربانی و حکم حلق و تقصیر قبل از انجام آن

۱. می تواند (اگر قربانی در روز عید ممکن نباشد؛ آیت الله خویی (صراط النجاه، ج۱، ص۲۳۷) و آیت الله تبریزی اگر قربانی را در منا تهیه کرد؛ آیت الله سیستانی)

۱- . نسبت به تفصیلات در مورد وجوب یکی از این سه عمل و صورت تعذر از رساندن به فقیر و گرفتن وکالت از او و ضمانت حصه فقیر به مناسک محشی مراجعه فرمایید.

ص: ۱۱۸

حلق یا تقصیر کند؛ آیت الله گلپایگانی و آیت الله صافی.

۲. نباید حلق را از روز عید به تاخیر بیندازد؛ آیت الله بهجت و آیت الله نوری.

۳. بنابر احتیاط باید در روز عید حلق یا تقصیر نماید؛ آیت الله خامنه ای.

۴. بنابر احتیاط نمی تواند تقصیر کند، بلکه باید ترتیب بین قربانی و تقصیر و اعمال پس از آن را مراعات کند؛ وگرنه هر چند عمل او باطل نیست، ولی گناه کرده است؛ آیت الله مکارم.

۵. باید بعد از قربانی، حلق یا تقصیر نماید؛ آیت الله زنجانی؛ ولی حلق از غروب روز سیزدهم به تاخیر نیفتد؛ آیت الله سبحانی.

۶. بنابر احتیاط واجب (مگر در فرض اضطرار یا حرج؛ آیت الله فاضل) حلق نکند و بعد از قربانی، حلق یا تقصیر نماید؛ امام خمینی.

۷. اگر تاخیر تا روز دوازدهم باشد، باید حلق را بعد از قربانی انجام دهد و اگر از روز دوازدهم نیز تاخیر می افتد، می تواند حلق نماید؛ آیت الله اردبیلی.

ص: ۱۱۹

ص: ۱۲۰

فصل هفتم: بیتوته در منا

مقدار واجب در بیتوته

۱. باید نیمه اول شب را بیتوته کند؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، بهجت، صافی و نوری.

۲. مخیر است بین بیتوته در نیمه اول یا دوم شب؛ آیات عظام: خویی، تبریزی، فاضل، خامنه ای، سیستانی، مکارم و اردبیلی.

۳. می تواند از سر شب تا نیمه شب را بیتوته کند و یا اگر نصف اول در منا نبوده، باید به نحوی به منا برگردد که پیش از طلوع فجر به منا بیاید تا فجر طلوع کند؛ آیت الله سبحانی.

۴. در شب یازدهم مخیر است از سر شب تا

ص: ۱۲۱

نیمه شب را بیتوته کند و یا اینکه هنگام طلوع فجر در منا حضور داشته باشد و در شب دوازدهم و همچنین شب سیزدهم بر کسی که واجب است باید از غروب تا طلوع خورشید روز بعد در منا بماند؛ آیت الله زنجانی.

محاسبه نیمه شب برای بیتوته

۱. بنابر احتیاط واجب از مغرب شرعی تا طلوع آفتاب حساب می شود؛ امام خمینی و آیت الله نوری.

۲. بنابر احتیاط نیمه اول شب را از غروب شرعی تا طلوع آفتاب و نیمه دوم را از غروب آفتاب تا طلوع فجر حساب کند؛ آیت الله اردبیلی.

۳. برای بیتوته نیمه اول شب احتیاط به این است که شب تا طلوع آفتاب حساب شود و برای بازگشتن قبل از نیمه شب به منا، احتیاط به این است که شب تا طلوع فجر حساب شود؛

آیت الله زنجانی.

۴. نیمه شب در منا از غروب آفتاب تا طلوع فجر حساب می شود؛ بقیه مراجع.

ص: ۱۲۲

حکم خروج از منا و بازگشت قبل از ظهر روز دوازدهم

الف) خروج، قبل از طلوع آفتاب باشد:

۱. باید برای نفر بعدازظهر به منا برگردد؛ آیات عظام: خویی، تبریزی و صافی.

۲. باید در منا می ماند، ولی حالا که کوچ کرده، لازم نیست قبل از ظهر به منا برگردد؛ آیت الله زنجانی.

۳. باید هر چند بعدازظهر به منا برگردد، تا کوچ از منا قبل از غروب روز دوازدهم و یا بعد از رمی روز سیزدهم تحقق پیدا کند؛ آیت الله سیستانی.

۴. در صورت امکان باید قبل از ظهر به منا برگردد، تا فریضه نفر را بعدازظهر انجام دهد، مگر در صورت اضطرار؛ آیت الله سبحانی.

۵. بنابر احتیاط واجب قبل از ظهر برگردد؛ آیت الله فاضل.

۶. لازم نیست قبل از ظهر برگردد، هر چند اگر قبل از ظهر بیاید، نمی تواند قبل از ظهر کوچ کند؛ بقیه مراجع.

ص: ۱۲۳

ب) خروج، بعد از طلوع آفتاب باشد:

۱. باید برای تحقق نفرِ بعدازظهر برگردد؛ آیات عظام: گلپایگانی، تبریزی و صافی.

۲. بنابر احتیاط واجب برای تحقق نفر بعدازظهر برگردد؛ آیات عظام: فاضل، بهجت و مکارم.

۳. هر چند خروج از منا جایز نبوده است، ولی لازم نیست قبل از ظهر به منا برگردد؛ امام خمینی، خامنه ای، صافی، اردبیلی و نوری.

۴. اگر می تواند قبل از ظهر به منا برگردد، باید برگردد؛ وگرنه بر او چیزی نیست؛ آیت الله خویی.

۵. باید در صورت امکان قبل از ظهر به منا برگردد، وگرنه بعداز ظهر برگردد، تا فریضه

نفر را انجام دهد، مگر در صورت اضطرار؛

آیت الله سبحانی.

۶. اگر وسایل خود را در منا گذاشته، باید به منا برگردد، ولی اگر با وسایل کوچ کرده، لازم نیست برگردد، هر چند جایز نیست بدون عذر با وسایل کوچ کند؛ آیت الله زنجانی.

ص: ۱۲۴

۷. اگر در منا متعلقاتی (مثل اثاث و وسایل) داشته باشد که مستلزم برگشتن باشد، می تواند پس از رمی و پیش از ظهر از منا بیرون رود، ولی چه پیش از ظهر و چه بعد از ظهر باید برگردد و قبل از غروب یا روز بعد کوچ کند و اگر متعلقاتی ندارد، بنابر احتیاط جایز نیست پیش از ظهر خارج شود، گرچه نیت برگشتن داشته باشد و اگر خارج شد به احتیاط واجب باید چه پیش از ظهر و چه بعد از ظهر برای نفر بازگردد؛ آیت الله سیستانی.

ص: ۱۲۵

ص: ۱۲۶

فصل هشتم: طواف نساء

نیت نایب در طواف نساء

طبق نظر همه مراجع نایب در طواف نساء باید قصد منوب عنه نماید و انجام آن به قصد مافی الذمه نیز کفایت می کند.

تقدیم طواف نساء بر تقصیر

۱. مقدّم شدن طواف نساء بر تقصیر در عمره مفرده در صورت ضرورت یا نسیان یا جهل مجزی است؛ آیت الله بهجت.

۲. باید (بنابر احتیاط واجب آیات عظام: سیستانی، مکارم

ص: ۱۲۷

و اردبیلی) بعد از تقصیر، طواف نساء اعاده شود و بدون آن، حرمت نساء باقی است؛ بقیه مراجع.

اکتفا به یک طواف نساء برای چند عمره

۱. می توان به یک طواف اکتفاء کرد؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، مکارم و نوری.

۲. بنابر احتیاط، برای هر کدام یک طواف نساء انجام دهد؛ آیات عظام: فاضل، بهجت، سیستانی و سبحانی.

۳. هر احرام، طواف نساء مستقل لازم دارد؛ آیات عظام: خویی، تبریزی، زنجانی، صافی و اردبیلی.

۴. واجب است برای هر عمره مفرده جداگانه طواف نساء به جا آورد، اگرچه تحلّل با طواف نساء واحد بعید نیست؛ آیت الله خامنه ای.

دایره حرمت تمتعات قبل از طواف نساء

۱. مطلق تلذذ حرام است، ولی عقد کردن، شهادت دادن و خواستگاری کردن اشکال ندارد؛ آیت الله

ص: ۱۲۸

زنجانی. ولی در عمره مفرده بنابر احتیاط باید از عقد کردن، شهادت دادن و خواستگاری کردن پرهیز شود؛ آیت الله سیستانی. (ملحقات مناسک، ص۲۶۴)

۲. نزدیکی با زن و بنابر احتیاط واجب سایر استمتاعات حرام است، ولی عقد کردن و شهادت دادن بر آن و خواستگاری اشکالی ندارد؛ آیت الله اردبیلی.

۳. تنها نزدیکی با زن حرام است؛ آیت الله خویی و آیت الله تبریزی.

۴. مطلق تلذذ و بنابر احتیاط واجب عقد و خواستگاری کردن و شهادت دادن بر آن حرام است؛ بقیه مراجع.

ص: ۱۲۹

ص: ۱۳۰

فصل نهم: نیابت

نیابت معذور با عذر طاری

(۱)

۱. محل اشکال است؛ امام خمینی.

۲. اگر عذر او منجر به نقص بعضی از اعمال حج نشود، نیابت او صحیح است، و اگر موجب نقص شود، بطلان اجاره بعید نیست و احوط آن است که حج برای منوب عنه اعاده شود و در مورد اجرت با منوب عنه مصالحه شود؛ آیت الله خامنه ای.

۳. در عذر طاری حکم نایب مثل حکم منوب عنه

۱- اگر نایب هنگام قبول نیابت معذور نباشد، ولی بعد از استیجار معذور شود، این عذر را عذر طاری می گویند.

ص: ۱۳۱

است، که در بعضی موارد حج صحیح و گاهی باطل است. بنابراین نیابت در انجام بعضی از واجبات حج که ترک عمدی آن موجب بطلان نیست، مانند طواف نساء و بیتوته و رمی روز یازدهم و دوازدهم اشکال ندارد؛ آیت الله سیستانی.

۴. صحیح و کافی است؛ بقیه مراجع.

وظیفه نایب در تقلید

۱. در نیابت از میت به وظیفه خودش عمل کند و در نیابت از حی فی الجمله احتیاط کند؛ آیت الله بهجت.

۲. در نیابت از حی و میتی که وصیت کرده طبق تقلید منوب عنه عمل کند و در نیابت از میتی که وصیت نکرده طبق وظیفه خودش؛ آیت الله خویی

(و در صورت اخیر بنابر احتیاط واجب طوری عمل کند که طبق وظیفه ورثه هم مجزی باشد، و اگر وصیتی نکرده، نایب به حسب تقلید خودش عمل کند و طوری باشد که به حسب وظیفه ورثه هم مجزی باشد؛

آیت الله تبریزی).

ص: ۱۳۲

۳. نایب طبق وظیفه خودش عمل می کند، ولی اگر کیفیت خاصی شرط شده، باید طبق همان عمل کند؛ بقیه مراجع.(۱)

نیابت شخص مستطیع

۱. نیابت صحیح نیست و حج او باطل است؛ آیات عظام: امام خمینی، زنجانی، سبحانی و نوری.

۲. حج نایب صحیح و ذمه منوبٌ عنه برئ می شود؛ آیات عظام: خویی، فاضل، تبریزی، بهجت، سیستانی و مکارم.

۳. اگر نایب از مستطیع بودن خود بی اطلاع باشد، بعید نیست حج نیابی او صحیح باشد؛ آیت الله خامنه ای.

۴. در صورت علم، نیابت صحیح نیست و اگر غافل یا جاهل باشد، در نیابت و صحت حج او اشکال است؛ آیت الله گلپایگانی و آیت الله صافی.

۱- نظر آیت الله زنجانی دارای تفصیلاتی است که به مناسک محشی مراجعه شود

ص: ۱۳۳

۵. در صورت علم بنابر احتیاط حج او باطل است و اگر در جهلش مقصر نباشد و یا غافل باشد، نیابتش صحیح است؛ آیت الله اردبیلی.

نیابت در عمره و حج واجب توسط نایبی که قرائتش صحیح نیست

۱. نیابت صحیح نیست، مگر آنکه بتواند قرائت خود را تصحیح کند؛ آیات عظام: امام خمینی، خامنه ای، مکارم، زنجانی، صافی و نوری.

۲. بنابر احتیاط واجب (باید؛ آیت الله سیستانی و آیت الله سبحانی) عمل را به نیت منوب عنه تمام کند، هرچند (بنابر احتیاط واجب؛ آیت الله سیستانی) نیابتش مجزی نیست؛ آیت الله خویی و آیت الله تبریزی

(البته اگر جاهل قاصر یا غافل بوده، مجزی است؛ آیت الله اردبیلی)

۳. بنابر احتیاط واجب به نیت منوب عنه اعمال را به جا آورد، ولی صحت آن برای منوب عنه محل اشکال است؛ آیت الله گلپایگانی.

۴. اگر هنگام قبول نیابت، احتمال تصحیح قرائت

ص: ۱۳۴

را می داده و امکان آن نیز وجود داشته باشد، با تصحیح قرائت نیابت صحیح است و الّا اصل احرام باطل است؛ آیت الله فاضل.

۵. هرچنـد نمی توانـد نـایب شود، اما اگر نایب شـد و در وسط اعمال و یا بعـد از عمره تمتّع متوجه نقص کار خود شـد، احتیاطاً در موارد عذر نایب بگیرد تا عمل را صحیحاً به جا آورد و خود نیز آن عمل را انجام دهد و نیابتش صحیح است؛ آیت الله بهجت.

ص: ۱۳۵

ص: ۱۳۶

فصل دهم: مسائل متفرقه

گفتار اول: تقلید

بقاء بر تقلید میت

طبق نظر همه مراجع (یا به نحو فتوا و یا به نحو احتیاط) تقلیـد میّت ابتداءً جایز نیست و بقاء بر تقلید میّت اشـکال ندارد و باید بقاء بر تقلیـد میّت به فتوای مجتهـد زنده باشد؛ اما در مورد مقدار تقلید از میت که مجوز بقاء بر تقلید در همه مسایل باشد و همچنین جواز یا وجوب بقاء بر تقلید میت اعلم اختلاف است:

الف) مقدار تقلید از میت:

۱. در باقی ماندن بر تقلید میّت، فرقی بین

ص: ۱۳۷

مسائلی که عمل نموده و مسائلی که عمل ننموده وجود ندارد؛ آیت الله فاضل.

۲. در باقی ماندن بر تقلید میّت، صرف التزام به متابعت از فتوای مجتهد میت کافی است و عمل کردن به دستور او لازم نیست؛ آیت الله سیستانی.

۳. همین که در بعضی از مسائل به فتوای مجتهد میت عمل کرده باشد کافی است؛ آیات عظام: امام خمینی، خامنه ای، صافی و نوری.

۴. اگر به فتوای مجتهد میت عمل کرده و یا برای عمل آن را اخذ کرده باشد، کافی است؛ آیت الله مکارم.

۵. اگر به فتوای مجتهدی عمل کرده یا آن را

یاد گرفته و ملتزم به عمل به آن شده باشد، اگر

بعد از مردن آن مجتهد در آن مسأله به فتوای مجتهد زنده رفتار نکرده باشد، کافی است؛

آیت الله گلپایگانی.

۶. در صورتی که فتوای او در نظر مقلّد بوده و فراموش نکرده، کافی است؛ آیت الله خویی. (و بعید نیست در صورتی که فراموش کرده است باز بتواند به

ص: ۱۳۸

فتوای او عمل کند؛ آیت الله تبریزی).

۷. باقی ماندن بر تقلید میّت تنها در مسائلی است که در آنها تقلید و عمل کرده است؛ آیت الله بهجت.

۸. در مسائلی که از مجتهد میت یاد گرفته، می تواند بر تقلید میت باقی ماند؛ آیت الله سبحانی.

۹. اگر انسان، مجتهدی را در زمانی که می توانسته از او تقلید کند (یعنی در هنگامی که ممیّز بوده و خوب و بد را می فهمیده، هر چند بالغ نشده) درک کند، می تواند پس از مرگ آن مجتهد از او تقلید کند، خواه در زمان زنده بودن مجتهد از او تقلید کرده باشد یا از او تقلید نکرده باشد، در غیر این صورت، بنا بر احتیاط عمل کردن به فتوای مجتهدی که از دنیا رفته جایز نیست؛ آیت الله زنجانی.

ب) جواز یا وجوب بقاء بر تقلید میت در صورت اعلمیت میت:

۱. جایز است؛ آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، خامنه ای، سبحانی و نوری.

۲. لازم است؛ آیات عظام: خویی، تبریزی، بهجت،

ص: ۱۳۹

فاضل، زنجانی(۱) (به شرط آنکه به فتوایش عمل کرده و یا برای عمل آن را اخذ کرده باشد؛ آیت الله مکارم).

۳. بنابر احتیاط لازم است؛ آیت الله صافی.

۴. باید با علم به اختلاف در مسائل محل ابتلاء ولو اجمالاً بر تقلید او باقی بماند؛ آیت الله سیستانی.

گفتار دوم: نماز در حرمین و اهداء قرآن

تخییر بین قصر و اتمام

۱. تخییر در همه جای مکه و مدینه جایز است؛ آیات عظام: گلپایگانی، فاضل، خامنه ای، سیستانی، صافی، مکارم و نوری.

۲. تخییر در شهر مکه و مدینه قدیم جایز است؛ آیت الله خویی و آیت الله تبریزی.

۳. تخییر در تمام دو مسجد فعلی حتی در جاهای توسعه داده شده داخل مسجد جایز است؛ آیات عظام: امام خمینی، سبحانی و اردبیلی.

۱- البته آیت الله زنجانی در صورت تساوی نیز به شرط عمل به فتوای میت، بقاء را لازم می دانند

ص: ۱۴۰

۴. تخییر در قسمت های قدیمی دو مسجد جایز است و در جاهایی که بعداً به این دو مسجد اضافه شده، به احتیاط واجب شکسته است؛ آیت الله بهجت.

۵. در هیچ جا تخییر ثابت نیست؛ آیت الله زنجانی.

شرکت در نماز جماعت اهل سنت

طبق نظر همه مراجع شرکت در نماز جماعت آنان بسیار مناسب است و ترک مسجد هنگام نماز شایسته نیست؛ اما در مورد صحت آن اختلاف است:

۱. اقتدا به اهل سنت (در حال ضرورت؛ آیت الله گلپایگانی و در صورتی که موجب تالیف قلوب آنها و دفع اتهام به شیعه شود؛ آیت الله صافی) صحیح است؛ نه اعاده دارد و نه نیازمند عمل به وظیفه منفرد؛ آیات عظام: امام خمینی، فاضل، خامنه ای، مکارم، اردبیلی و نوری.

۲. جماعت صوری است و باید وظیفه منفرد رعایت شود؛ آیات عظام: خویی، تبریزی، بهجت، سیستانی، زنجانی و سبحانی.

ص: ۱۴۱

نماز جماعت استداره ای

۱. با وضع فعلی نیاز به اعاده ندارد؛ آیات عظام: امام خمینی، فاضل و اردبیلی.

۲. چون امام جماعت شرایط را ندارد و اقتدا صوری است، باید وظیفه منفرد رعایت شود؛ آیات عظام: خویی، تبریزی، بهجت، سیستانی، زنجانی و سبحانی.

۳. نماز به نحو استداره (در فرض ضرورت؛ آیت الله گلپایگانی) مانعی ندارد، ولی بنابر احتیاط واجب (باید؛ آیت الله نوری) به حسب دایره مقدم بر امام و نزدیک تر از امام به کعبه نباشد؛ آیات عظام: گلپایگانی، صافی و مکارم.

۴. نماز کسی که پشت سر امام یا در یکی از دو طرف او بایستد، صحیح است، اما نماز کسی که در طرف دیگر کعبه مقابل امام بایستد، صحیح نیست؛ آیت الله خامنه ای.

نماز جماعت اهل تسنن و خواندن آیات سجده توسط امام جماعت

۱. در سجده تبعیت کند و باید (بنابر احتیاط واجب؛

ص: ۱۴۲

آیت الله سیستانی و آیت الله مکارم) نماز خود را اعاده نماید؛ آیات عظام: بهجت، زنجانی، سبحانی و نوری.

۲. اگر تقیه باشد، باید تبعیت کند و نمازش صحیح است؛ آیات عظام: فاضل، خامنه ای و صافی.

نماز در هواپیما

در صورت رعایت شرایط نماز، با اینکه علم دارد یا احتمال می دهد که بعد از پیاده شدن وقت باقی باشد:

۱. نماز صحیح و مجزی است؛ آیات عظام: خامنه ای، زنجانی، سیستانی، سبحانی و مکارم.

۲. در سعه وقت تاخیر بیندازد و در تنگی وقت نماز بخواند و اعاده لازم نیست؛ آیت الله فاضل.

۳. در صورت علم به اینکه قبل از اتمام وقت، هواپیما می نشیند، باید تاخیر بیندازد و در صورت احتمال، بنابر احتیاط واجب در هواپیما بخواند و اگر قبل از اتمام وقت رسید، اعاده نماید؛ آیت الله صافی.

۴. اگر احتمال بدهد تا آخر وقت هواپیما نمی نشیند، می تواند بخواند، ولی اگر قبل از اتمام وقت رسید، اعاده نماید؛ آیت الله تبریزی.

ص: ۱۴۳

سجده بر فرش در مسجدالنبی و مسجدالحرام

۱. سجده بر فرش در مسجدالنبی و شبستان های مسجدالحرام مانع ندارد، حتی اگر بتواند در جایی که سنگ است برود، لازم نیست و سجده بر فرش صحیح است؛ آیات عظام: امام خمینی، مکارم و نوری.

۲. در صورتی که می تواند (طوری که به زحمت نیفتد، در همان محل؛ آیت الله خامنه ای) در جایی که سنگ و امثال آن است سجده کند، آنجا را انتخاب کند و نباید (بنابر احتیاط واجب؛ آیت الله خامنه ای) بر فرش سجده کند، مگر آنکه تقیه اقتضا کند؛آیات عظام: خویی، گلپایگانی، تبریزی، فاضل، سیستانی، صافی، سبحانی و اردبیلی.

۳. در صورت امکان سجده بر «ما یصح السجود علیه» اکتفا به غیر آن خلاف احتیاط است؛ آیت الله بهجت.

۴. سجده بر فرش مجزی نیست و در فرض ضرورت، نمازش را بخواند؛ ولی نباید به آن اکتفا کند؛ آیت الله زنجانی.

ص: ۱۴۴

قرآن هایی که در مسجدالحرام به زائران اهدا می شود.

این قرآن ها چند دسته اند:

الف) قرآن های مستعمل مسجدالحرام، ممهور به مُهر «وقف لله تعالی بالمسجدالحرام».

ب) قرآن های چاپ عربستان که توسط زائران جهت قرائت در مسجدالحرام وقف یا هدیه می شود و متصدیان به خاطر یک شکل بودن قرآن های مسجدالحرام آنها را از قفسه ها خارج کرده و به زائران متقاضی قرآن هدیه می دهند.

ج) قرآن های چاپ سایر کشورها که شرایط دسته قبل را دارند.

د) قرآن هایی است که هدیه دولت عربستان و ریاست شئون حرمین شریفین است و هیچ گونه مُهری ندارد.

۱. دریافت قرآن های دسته اول و دوم جایز نیست و در دسته سوم، احتیاط در ترک است، و تملّک دسته چهارم مانعی ندارد؛ آیت الله بهجت و آیت الله سبحانی.

ص: ۱۴۵

۲. استفاده از قرآن های دسته اول و دوم در غیر مسجدالحرام اشکال دارد، اما دسته سوم و چهارم اشکالی ندارد و تحقّق ملکیت نسبت به دسته چهارم مسلّم است؛ آیت الله فاضل.

۳. تملیک قرآن هایی که از طرف مسئولین به زوار داده می شود اشکال ندارد؛ آیت الله مکارم.

۴. گرفتن قرآن ها در غیر از دسته چهارم اشکال دارد و نمی توان آنها را به مساجد دیگر برد؛ آیت الله نوری.

۵. قرآن هایی را که وقف (ویا هدیه بودن؛ آیت الله تبریزی و آیت الله زنجانی) آنها محرز است، نمی توان تملک کرد (و در صورتی که برگرداندن آنها به مسجدالحرام امکان ندارد، آنها را به مساجد دیگر ببرد؛ آیت الله خامنه ای)؛ ولی گرفتن قرآن های دیگر (هر چند علامت «وقف بالمسجدالحرام» روی آن باشد؛ آیت الله زنجانی) جایز است؛ آیت الله تبریزی.

والحمدلله رب العالمین

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ یَسْتَوِی الَّذِینَ یَعْلَمُونَ وَالَّذِینَ لَا یَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان –خیابان عبدالرزاق – بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای – کوچه شهید محمد حسن توکلی –پلاک ۱۲۹/۳۴– طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

قائمیه
مرکز تحقیقات رایانه‌ای
اصفهان
WWW
برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشـــانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹